

ZSIDÓ ÉLET

FELEKEZETI HETILAP

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL
BUDAPEST, VIII., MÁTYÁS-TÉR 17. SZÁM
TELEFON: 363-6LSZERKESZTI:
KECSKEMÉTI VILMOSELŐFIZETÉSI ÁR
EGÉSZ ÉVRE 20 PENGŐ
FÉLÉVRE 10 PENGŐ

SÁNDOR PÁL 1860—1936.

Alig egy hete, hogy súlyos betegen hazahozták Sándor Pált: idehaza akart meghalni. A gyilkos betegség rövid, súlyos szenvedés után végzett vele. A magyar zsidóság mélyen megrendülve áll ennél a koporsónál. Sándor Pál egyike volt legerősebb szószólóinak a közélet fórumán. Nem játszott aktív szerepet a hitközségi életben. Finom érzékkel elhárította magától a megtisztelő pozíciókat, melyek egyéniségének, alkotó erejének kijártak, de amelyekre nevelésének, egész életsorsának alakulása nem predesztinálta. Ő az egyéniségének megfelelő módon szolgálta a zsidóság ügyét: a közélet fórumán, az alkotó munka küzdőterén, úgy hogy nem partikuláris zsidó érdeket védett, hanem egyetemes magyar ügyet is egyben: az alkotó magyar liberalizmus ügyét.

Sándor Pál életpályája szimbóluma a magyar zsidóság sorsa alakulásának az utolsó hányatott, olykor tragikus évtizedekben. A század elején bontakozott ki alkotó képessége, az akkori hatalmas lendületű korszak, a gazdasági fejlődés a nemzeti politika, a rohamosan fejlődő város életritmusa alakította pályájának ezt a szakaszát. A képzett, tanult kereskedő, a neves Schlesinger és Polákovics cég beltagja, aki Antwerpenben sajátította el a gazdasági tevékenység nyugateurópai módszereit, ebben a korszakban, a 900-as évek elején vált közéleti férfiúvá. 1901-ben a Lipótváros polgársága képviselővé választotta. Azóta megszakítás nélkül képviselte ezt a kerületet a háború utáni, azóta pedig a szabadelvű ellenzék listáján szerzett mandátumot Budapest északi kerületében. S ami a leg-

jellemzőbb egész közéleti működésére, ami különösen a zsidóság szempontjából kulcsat jelent Sándor Pál egyéniségének: életpályája élesen válik két szakaszra, a háború előtti és a háború utáni idők fejezeteire. A háború előtti Sándor Pál az alkotó munka embere volt. Akkori képviselői munkássága szinte csak mellékes epizód. Az akkori idők Sándor Pálja az a magyar kereskedő, aki megalakítja a fővárosban az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülést és ezzel alapvetője lesz a magyar kereskedelem érdekképviseleti mozgalmának, aki mint a Közúti Villamos-társaság vezérigazgatója, tevékeny részt vesz a főváros közlekedésügyének világvárosi nivóra emelésében, aki a fővárosi politikában is, a társadalmi életben is az öntudatos, építő polgári munka képviselője és szószólója.

A háború utáni összeomlás más porondra hívja Sándor Pál tetterejét. A kommunizmus a polgári, kapitalista társadalom képviselőjét látja benne és tüsként börtönbe veti. Mikor pedig a vörös uralom összeomlása után elhagyhatja a Gyűjtőfogházat, a rikoltó demagógia neki is arcába vágja: nem vagy magyar, idegen söpredék vagy, kártevője ennek az országnak. És Sándor Pál, a gyűlöletnek ebben a viharában dacos képviselőjévé lesz a magyar zsidóságnak. Ő, akinek korábbi munkássága értékben, megbecsülésben felemelte a magyar föld termékét, akinek kezdeményezése és szervező ereje ezer meg ezer magyar embernek szerzett munkát és hozzájárul: a magyar főváros ragyogó emelkedéséhez, most a gyűlölködés vadul csapkodó árában rájön arra, hogy testvérei mellett a helye, hogy a

magyar zsidóságért kell küzdenie. És Sándor Pál a tragikus 1919-es esztendőktől kezdve, mikor választógyűléseit a terrorcsapatok állandó fenyegetései közben kellett megtartania, mint a magyar zsidóság szószólója ült a parlamentben; és ez újabb működésének a szelleme ismét jellemző a magyar zsidóság újabb történeti elhelyezkedésére.

Sándor Pál parlamenti beszédei a háború utáni korszakban a hazafias magyar nemzeti érzésű zsidóság erőteljes megnyilatkozásai. A súlyos esztendőknél, amikor a magyar zsidóság élete gyász és keserűség volt, mikor a gyilkos bombák robbanásától viszhangozott a közélet — egy ilyen bomba az Erzsébetvárosi Kör gyászos emlékeztető estjén éppen Sándor Pálnak volt szánva — mikor a zsidóság széles rétegei a tragikus választás előtt álltak, hogy megtartsák-e, vagy elvessek maguktól egy boldog korszak örökségét, melyet erőszak és ferdtetés akar tőlük elvitatni — Sándor Pál szava és példája eldöntötte a magyar zsidóság magatartását. Szemben az árral, mely kivülről is meg a zsidóságon belül is átorientálódást követelt, a zsidóság elkülönödését, nemzeti kisebbséggé válását Sándor Pál jelszava, a magyar zsidóság törhetetlen magyar érzése maradt. Voltak súlyos esztendők a magyar zsidóságnak, mikor — a numerus clausus és a társadalmi antiszemitizmus nyomása alatt — nagy lelkiérzés és önmegtagadás kellett ennek az álláspontnak képviseléséhez. Sándor Pál vállalta ezt a feladatot. Képviselőházi beszédeiben és a zsidóság fórumain is azt a felfogást képviselte, hogy a magyar zsidóságnak nincs oka irányváltotatásra.

hogy nincs rá sem oka, sem módja, hogy magát e haza másodrendű polgárának idegen jövevénynek érezze.

Ez az állásfoglalás a magyar zsidóság nagy tömegeinek ösztönös érzését erősítette meg, de hatással volt a magyar politika alakulására is. Fokozatosan eltűnt a törvényhozásból az a tendencia, mely a zsidóságot nemzeti, vagy faji kisebbségként kezelte. A társadalmi antiszemitizmus megszüntetése nem egyes emberek feladata, az csak az általános társadalmi viszonyok egészségesebb alakulásának az eredménye lehet. De Sándor Pál működése ezen a téren is jelentős volt: élő példája szolgált bizonyysággal, hogy a magyar zsidóság nemcsak érzésben, de alkotásaiban is megtette kötelességét a nemzettel szemben.

Sándor Pál pályája a háború előtti emelkedő, építő évtizedekből ível át a küzdelem jelenbe. Aki előbb az értékgyarapító, alkotó munka hőse volt, az új korszak atmoszférájában hitének és

közösségének védelmezőjévé vált. Amilyen erős volt az egyik téren, olyan értékes energiát jelentett a másikon. Még nem zárult le a történeti folyamat, melynek tisztázni kell a magyar zsidóság elhelyezkedését a nemzeti társadalomban. Még állja a zsidóság a gyűlölködés rohamát. De egy máris bizonyos: a magyar zsidóság nem eshetett áldozatái sem az öntudatából kivetkőztető asszimilációnak, sem a kirekesztő gyűlöletnek. Talán lesznek nemzedékek, melyek nem fogják mindenben Sándor Pál életformáját és zsidó-magyar kérdésekben való felfogását magukévé tenni. Ez a felfogás, ez az életforma egy életerős, szinte problémamentes korszak terméke, melynek visszatértét egyelőre hiába várjuk. De a zsidóság szelleme, mely az új idők megrendítő tapasztalatainak hatása alatt mélyebb kapcsolatot keres örök zsidó és emberi eszményekkel, megilletődve gyászolja a magyar zsidóságnak azt a nagy fiát, aki a munka és energia, a hűség és bátorság zsidó magyarja tudott lenni.

ZSIDÓ VILÁGKRONIKA

A németországi zsidó menekültek ügye a januári népszövetségi tanácsülés során nem jutott lényeges lépéssel előre. A Tanács tudomásul vette James MacDonalddal eddigi menekültügyi főbiztos lemondását, mely tulajdonképpen tiltakozás akart lenni a teljeséggel elégtelen módszerek ellen, melyeket a Népszövetség eddig a hontalanná vált német zsidók ügyében alkalmazott. Igazi segítségre nem volt mód az egyes kormányok szükségessége miatt — ez a kemény megállapítás volt MacDonalddal professzor jelentésének lényege. A Tanács be is látta a menekültügy teljes újjászervezésének szükségességét és különböző organizatórikus újításokat határozott el. Így az oroszországi menekültek segélyezésére alapított Nansen bizottságot egyesíteni fogják az újabb németországi emigránsbizottsággal. A Nansen bizottság likvidációját új elnökre bízták, a norvég Nansenre. A németországi menekültügyi bizottság új vezetőjét a Tanács elnöke csak ezután fogja kinevezni. Egyelőre csak annyit állapítottak meg, hogy a Bizottság feladata nemzetközi konferencia összehívása, az egyes kormányok segítő készségének összehangolása és a különböző magánszervezetek segélyakcióinak összefoglalása lesz. Kérdés, hogy ez az akcióprogram mennyivel több gyakorlati eredménnyel fog járni a hontalanok otthonhoz juttatása érdekében mint a Népszövetség eddigi, inkább csak

teoritikus tevékenysége.

Az angol-amerikai zsidóság közös, nagyszabású akciója, melynek élén Sir Herbert Samuel volt angol belügyminiszter és Simon Marks áll, annak a konkrét tervnek jegyében indult, hogy a következő négy évben százezer fiatal német zsidót helyezzenek el, felerészben Palesztinában, felerészben pedig más országokban. A terv keresztülvételére a Samuel-bizottság tizenötmillió dollárt akar Amerikában összegyűjteni. Most nyílt meg Washingtonban az amerikai zsidó delegátusok országos konferenciája, melynek ülésén Lord Bearsted, S. Wise newyorki rabbi, Simon Marks, Israel Goldstein (az amerikai Zsidó Nemzeti Alap elnöke) és mások ismertették a német zsidók helyzetét és a megmentésükre indított akció módjait. Az értekezleten összesen 1200 delegátus vett részt. Roosevelt elnök a konferencia megnyitása előtt kihalgatáson fogadta Sir Herbert Samuelt, s az értekezlethez a következő írásbeli üzenetet intézte:

Minden amerikai ismeri a zsidók szeretetét az ország iránt, mely történetüknek egyszerű kezdetével forrt össze. Minden zsidónak örülnie kell, hogy ezt halhatatlan hűséget a Zsidó Otthon megalapítása koronázta meg, mely az összes lakóinak kijáró jog és jólét biztos alapján nyugszik. Az amerikai nép, meggyőződéseim szerint, készséggel és

bőkezien fog résztvenni az Egyesült Palesztina-Akcióban, melynek célja, hogy otthon szerezzen hontalan zsidóknak. Bizton hiszem, hogy az amerikai nép hozzá fog járulni a Szentföld további haladásához, mely meggyőződésem szerint ezentúl is meg fogja világosítani a világot.

A konferencia óriási lelkesedéssel fogadta az elnök üzenetét, melyet Stephen S. Wise newyorki rabbi olvasott fel.

A palesztinai arabok

küldöttsége három kérést terjesztett Wauchope főbiztos elé. Az első kérés demokratikus önkormányzat bevezetésére vonatkozott; a második az volt, hogy tilták el a zsidók további bevándorlását; a harmadik a zsidó földvásárlások eltiltására irányult. A főbiztos közölte az arabokkal a kormány választát. Az első kérés a Törvényhozó Tanács felállításával teljesülni fog. A második tekintetében nem lehet szó a zsidó bevándorlás eltiltásáról, de gondoskodni fognak róla, hogy az összhangban maradjon az ország gazdasági teherbíróképességével; ami pedig a földvásárlásokat illeti az általános szabály az lesz, hogy arab földtulajdonosok nem adhatják el egész földjüket, hanem meg kell tartaniuk annyit, amennyi családjuk megélhetését biztosítja.

A zsidó nemzeti szervezetek tovább is a legelőrebb ellenes, álláspontját fogadják el a tervezett Törvényhozó Tanács ellen, mert bizonyosak benne, hogy az arabok a törvényhozásra való befolyásukat a zsidó bevándorlás akadályozására használnák fel.

A zsidóság szellemétől

idegen David Frankfurter, jugoszláviai zsidó orvosnövendék cselekedete, aki Davosban öt revolverlövessel megölte Gustloffot a svájci nemzeti szocialista mozgalom vezetőjét. A zsidó erkölcs mélyesen tisztelt az életet, az ellenfélét is, visszarid mindenfajta vérontás gondolatától és nem ismeri a bosszúállás fogalmát. A zsidó erkölcsiség nem ad gyilkos fegyvert emberek kezébe, hogy erőszakal avatkozzanak be a Gondviselés szándékaiba. A zsidóság sokat szenvedett az erőszak miatt. Legjobbjai közül sokan gyilkos erőszak által veszítették el életüket. De maga a zsidóság sohasem viszonozott erőszakkal, gyilkossággal gyilkossággal. Egy beteg és egzaltált ember cselekedete, mely oly kísértetiesen élüt az egész zsidóság életlátásától és erkölcsi felfogásától, csak szomorúságot váltott ki a zsidóság körében, melyeknek sorsát a gyilkos tett nem enyhítheti, ellenkezőleg, csak arra alkalmas, hogy újabb szenvedések forrása legyen.

Ujfajta antiszemitizmus

Hovatöbb szinten uralkodóvá lesz a magyar közvélemény egy részében a közelmúlt idők történetének oly fel fogása, melyben a zsidóknak a munkanélküli haszonélvező ellenszenvess szerepe jut. Hogy a nyílt antiszemitizmus eddig is így tüntette fel a zsidóságot, arról nem is szükséges beszélünk; hiszen az antiszemitizmus leghatásosabb módszere mindenkor az volt hogy a zsidókra mint a földi jólét gazdagság és hatalom kiszajátítóira mutasson rá kiknek emelkedése és dűskálása egyenes arányban van a többi néprétegek nyomorával és szenvedéseivel.

Érdemes vitába szállni ezzel a felfogással? Érdemes rámutatni hogy Európa és az egész földkerekség leggazdagabb és legmegelégedettebb államai azok melyek gazdasági és társadalmi tekintetben teljes szabadságot adnak a zsidóknak? Érdemes a történelem példáira hivatkozni melyek a zsidóktól „megszabadított” államok gazdasági leromlását és elerőtlenedését mutatják? Szükséges időzni csak a közelmúlt idők igazi magyar történetét mikor az ország gazdasági megerősödése, az általános élet-nívó emelkedése, a népsűrűség hatalmas növekedése járt együtt a zsidók gazdasági tevékenységének ismeretes „előretörésével”, melyet most szeretnénk egyesek végzetes kártevésnek feltüntetni?

Azzal az antiszemitizmussal, mely mindezeket a kétségtelen és nyilvánvaló tényeket tudatosan meghamisítja, hogy az újabb idők szerencsétlen fordulata nyomán — oly fordulat nyomán, melyért a zsidókat ép ésszel nem lehet felelőssé tenni — beállott szociális elégedetlenséget a zsidók ellen vezesse le, vitatkozni sem érdemes.

De lehet és kell is vitába szállni a „jóhiszemű”, sőt „liberális” antiszemitizmus kísérleteivel, melyek újabban, s még hozzá liberális-ellenzéki helyeslés mellett kérnek szót a fórumon. Arról az antiszemitizmusról van szó mely nem helyesli a zsidók kikeresztelkedését, csak éppen, félreismerhetetlen célzatossággal, a zsidó hangzású vezetékneveket írja ki — nem is mindig hibátlanul — forradalmi szereplő személyek megváltoztatott neve mellé; amely nem akar semilyen „árjaparagrafust”, csak éppen új ipari apparátust szeretne megszervezni, mely kifejezetten a keresztény ifjúságnak nyújtana elhelyezkedést.

Mit látunk az ilyen „liberális” és „megértő” álláspontok mögött? Ami

פסח

Husvéti árut

az ismert kiváló minőségben, az idén is gyártunk

של

A felügyeletet az egri főrabbi, főtisztelendő

Schreiber Simon ur

gyakorolja.




A husvéti áru gyártásának rituális felügyelete még sokkal szigorubb, mint az egész éven át gyártott áru amugy is nagyon szigoru felügyelete. E szigoru rituális felügyelet teljes erejű biztosíték arra, hogy az áru és így különösképen a husvéti áru megbízhatóságához soha kétség nem térhet.

A husvéti árut

tehát a lezvallásosabb emberek is a legteljesebb bizalommal fogyaszthatják.

FRANCK HENRIK FIAI R.-T.

Budapest, 113, postafiók 5. Telefon: 68-8-45.

megdőbbsent minket, semmiesetre sem külső formájuk; hisz a magyar zsidóság-nak semmi oka, hogy azokkal a forradalmi szereplőkkel azonosítsa magát, kik maguk sem azonosították magukat vele. Az ellen sem lehet kifogást emelni, ha keresztény ifjak rendszeres álláshoz juttatásával akarják enyhíteni a középosztályra nehezdő szociális nyomást. De ami e látszólag oly könnyen igazolható álláspontok mögött van, a radikális különbségtétel, amely csak zsidó forradalmároknál veszi észre a régi családnévet, amely csak a zsidók nélkül tud új ipari alapításokat elképzelni: ez az igazi, ez a veszedelmesebb fajtájú antiszemitizmus. Ez lopja bele lojálisan és liberálisan gondolkodó emberek szívébe is a felfogást: magyar-keresztény és zsidó boldogulás nem egy, sőt ellentétes valami; a zsidók szerepe az iparosodásban csak nekik használt külön, nem az egész országnak; most külön kell megcsinálni, a zsidók nélkül, az iparosítás új folyamát, hogy jusson valami a keresztény középosztálynak is.

Igy nem lehet megmenteni a magyar középosztályt — az ilyen módszerek nem teremtenek új lehetőségeket s akár mint is gondolkozzanak kezdetben liberális képviselői: végül csak a már meglévő zsidó egzisztenciákat igyekeznek kiszajátítani. Nem új helyek fognak keletkezni, hanem az eredmény a meglévő állások elvétele lesz; s végül, aki eredetileg a külön „keresztény” ipar alapítását követelte, helyeselni fog a tömeges zsidó-elbocsátásoknak is, mert hiszen a fő- a cél is az eszköz mellékes. A cél pedig: keresztények elhelyezése a zsidó befolyás rovására, mert az előző nemzedékben „tüntetett” ez a zsidó befolyás. Ez az újfajta antiszemitizmus. Ha a régi-nek receptjével próbálkoznának, mely nem szabdalja részekre a társadalmat, csak a munka és alkotás demokráciáját ismeri: csakhamar új vér pezsegne a társadalom ereiben és új munka adna megélhetést az egész középosztálynak — melynek a mesterséges „elbocsátó” és „elhelyező” módszerek nem tudnak igazi egzisztenciát szerezni.

Akik nem tértek ki . . .

Nagy port vert föl mostanában a zsidó közéletben egyes kitérések ügye. Nem a kitérésekről van szó általában. Ez a súlyos kérdése a zsidóságnak, különösen a haladó zsidóságnak — mindig aktuális, ha a neológ zsidóság vezetői nincsenek is mindig tisztában azokkal a feladatokkal, melyeket rájuk nézve ez a probléma jelent.

Itt a neológ zsidóság egyik súlyos problémájáról van szó, — a vallási ép-séghez törhetetlenül ragaszkodó orthodoxyában ez a kérdés nem merül fel. De nem igen válik ennyire aktuálissá a vidéki neológiában sem, melynek vezetésében konzervatív, egészséges vallási szellem érvényesül. Igazán veszedelmessé ez a kérdés is csak a fővárosi

neológ zsidóságban válik. Szomorú kérdés ez, mellyel szembe kell néznünk.

Mi okozza azt, hogy tekintélyes, ismertnevű zsidók máról holnapra ott-hagyják a zsidóságot? És mik a következményei az ily eseteknek? Megmondjuk az okot. Ez a pesti zsidóság közösségi életének ijesztő tartalmatlansága. Mit jelent a zsidóság a pesti hitközség vezető rétegeiben? Vallásos tartalma rég elsikkadt, szinte azt mondhatnók, a vallástalanság belépőjegyet jelent a hitközség vezető pozícióinak betöltésére. Ezekben a rétegekben minden csak külsőségek, hatalmi és felekezeti-politikai kérdések körül főrog. Aki egyszer bekerült ezeknek a kérdéseknek a sodrába, egyszer csak azon veszi

észre magát, hogy a zsidóság nem is egyéb, mint egy elfelejtett, lenézett vallás és egy politikai ügyeskedésekkel vezetett adófizető testület. Mi kösse a zsidósághoz azokat, akik közelről látják ennek a vezető rétegnek egész munkáját, életfelfogását? Mi az az erkölcsi erő, az a magasabb, eszmei tartalom, aminek kötelező erejét a zsidóságban érzik?

A modern ember életében a vallási eszméknek, sajnos, egyre kevesebb szerepük van. Ki küzdjön ez ellen az irányzat ellen, ha maguk a vallásos közösség vezetői nem törődnek a vallás tekintélyének megóvásával, ha egész életmódjukkal, egész felfogásukkal a vallási szempontok mellékességét hirdetik ha a politikájukkal lerontják a vallás hivatott képviselőinek, a papoknak, tekintélyét, ha semmit sem tesznek a vallásoktatás leromlott tekintélyének kifigurázott, kigúnyolt állapotának megszüntetésére?

A neológ zsidóság mai helyzetében nem elég magára hagyni a vallást, hogy vegetáljon tovább a maga erejéből azokban a rétegekben, ahol még él a tradíció folytonossága. Tudatos munkával, komoly elszánnással kell gondoskodni róla, hogy a vallásnak tekintélye és ereje legyen. Éppen a tekintélyesebb vezető egyéniségek bekapcsolása szempontjából van erre a legnagyobb szükség, ezeknek kell elsősorban éreznük, hogy a zsidóság nem pusztán adminisztratív közület, nem véletlen társadalmi kapcsolat, hanem örök eszmék hordozója, amelyeknek erejük és kötelező tekintélyük van.

Mi a különbség a pesti neológia mostani helyzetében azok között, akik kitérnek, meg azok között, akik nem tértek ki? Aki kitért, az levonta a következtetéseket — tévesen, mert a lényegre dobta oda oly megfontolások alapján, melyek nem a lényegre érintik, — de akik nem tértek ki, azok igen sok, megdöbbentően sok esetben éppen úgy nem zsidók már, mint maguk a kitértek, nem ismernek nem éreznek és nem tartanak a zsidóságból semmit, a hozzátartozás külső tényén kívül. Ezen a téren is sürgős regenerációra van szüksége a zsidóságnak.

Nem engedhetjük, hogy vallási közösségünk vezetéséből kiszukadjon minden vallási tartalom. Ha a zsidóságnak mint vallásnak nincs már tekintélye és ereje a saját táborában — s a vezető rétegek nyílt és kihívó vállalatlansága erre az eredményre vezet, — akkor könnyű lesz odadobni a zsidóságot ép azoknak, akik erősségei lehemének. S a tömegekben is meglazul, éppen az ilyen

példák nyomán, a hűség és zsidó bensőség.

Ne feledjék el a zsidóság világi vezetői, hogy súlyos felelősséget viselnek. Tőlük függ az egész zsidó közszellem alakítása. Gondoljanak kissé a szellemi, erkölcsi, vallási kötelezettségekre is, melyek pozíciójukkal együttjárnak. Gondoljanak a pesti zsidóság egy elfelejtett és megcsúfolt nagy alakjának, Lederer Sándornak példájára, aki képes volt az 1919-es szörnyű időkben, a legnagyobb leromlásban összeomlásban a valláshoz való visszatérés jelszavával regenerálni a csüggedt, fejvesztett zsidóságot és virágzó életet hozni a romok helyébe.

Vajjon megvan-e mai vezetőinkben ez a komolyság, a vallási eszme és hagyomány ily eleven átélése? A pesti neológ hitközségben nem látjuk halvány nyomait sem. Ahol a melegen buzgó vallásos élet kútfejeit: a templomkörzeteket meggátolják fejlődésükben, ahol „vallásgondozás” címen a hitközségi politika kortes-ügynökeit küldik a hívek közé, ahol a vallásos öntudat erősítésére hivatott belső misszió helyett a hitközségi korteskedés napidíjas lótsfutását látjuk, ott ne várjunk vallási regenerációt. S ott a vezető rétegekben maholnap csak kétféle zsidót fogunk látni: olyat, aki már kitért, és olyat, aki mintha már kitért volna.

Tizennyolc éve ...!

Olvassuk elszoruló szívvel, akadozó lélekzettel olvassuk napról-napra azoknak a borzalmaknak híré, melyek a lelki és fizikai nyomorúság tüzen kergetik át szűnet nélküli megismétlődésben német zsidó testvéreinket. De olvassuk azokat az újságcikkeket és röpiratokat is, melyeknek szerzői azt szeretnék, ha a német borzalmak nálunk is megismétlődnének. És amikor arra gondolunk, hogy mégis védekezni kellene, sőt kell ezekkel a mérgező törekvésekkel szemben az eszünkbe jut 1918. és 1920. Azok az idők, melyek — sajnos — oly nagyon hasonlítanak napjainkra. Eszünkbe jut az is, milyen eszközökkel védekeztünk akkor a megsemmisítésünket kívánó törekvésekkel szemben és kik voltak azok, akik ebben a harcban részben mellénk álltak, részben ennek szellemi iníciálói voltak. Elsősorban két név: Dr. Balthazár Dezső

református püspök, aki ma is küzd minden igazságtalan üldözés ellen és Berényi Sándor dr., aki azokban a nehéz években egyik vezetője volt az önvédelmi harcoknak.

1917. április 3-án cikk jelenik meg, mely védelmébe veszi a magyar zsidóságot az öt érő támadásokkal szemben. Elsősorban azokat a hazug és rosszindulatú állításokat cáfolja a cikk melyekkel dr. Agoston Péter jogakadémiai tanár akkor megjelent „Zsidók útja” című könyvében illeti a zsidóságot. A cikk szerzője; Dr. Balthazár Dezső református püspök.

A cikk igen nagy port vert fel. Hatása alatt Berényi Sándor dr. azt az indítványt teszi, hogy a magyar zsidóság alapítványt létesítsen közadakozás útján a nemesszívű püspök nevére. A gyűjtés meg is indul és 1918. június 10-én nagy ünnepelességgel átadják Balthazár püspöknek a gyűjtés eredményét: a 20.000 koronás alapítványt melynek 800 koronás kitevő kamatát két református lelkészkepző intézet növendék kapja ösztöndíj gyanánt.

De ugyanekkor folyik egy másirányú akció is. Dr. Székely Albert sátoraljai helyi ügyvéd veti fel azt a gondolatot hogy a zsidóság elleni hangulat leveztetésére önvédelmi alakulatot kellene létesíteni „Önvédelmi Liga” néven. Az ötlet tovább hat. Így többek közt Somlyói V. Ignác fordul levélben dr. Berényi Sándorhoz és rámutat arra, hogy az „Önvédelmi Liga” elnevezést nem tartja célravezetőnek és opportunusnak, mert a látogatás alapján annak militáns jellegét tulajdoníthatnának, hanem szerinte egy „Liga az antiszemitizmus ellen” volna megalapítandó észedig nem zsidók, hanem igazságszerető keresztények által.

Somlyói levelére Berényi Sándor azal válaszol, hogy kifejti azokat az aggodalmakat, melyek szerint még Somlyói megoldása sem célravezető. Ugy érzi, hogy minden alapszabály nélkül össze kellene tartani egyes helyiségekben ahol ilyen jelenségek mutatkoznak, a tekintélyes, befolyásos elemeknek és a meggyőzés fegyverével mutatni rá az általánosítások igaztalan voltára, ugyanakkor kötelességük lenne azoknak, akiket személy szerint ért sérelem, a segítségükre sietni. Berényi dr. levelének hatása alatt Somlyói beküldi neki az 1sr. Központi Népirodára vonatkozó tervezetet. És már ennek az évnök szeptemberében országos gyűjtés folyik a Liga céljaira.

Tizennyolc éve ennek. És ma, 18 év távlatában, amikor újra oly nagy aktualitása van az önvédelemnek emlékezzünk meg talán legalább ezzel a néhány sorral azokról, akik akkor az önvédelmet előindították, vezették, támogatták...

A Zsidó Élet

minden magyar zsidó lapja

Fixessen elő!

A magyar orthodoxia biztos alapot teremt a szentföldi Jisuv-nak

Beható tanácskozások a budapesti orthodox hitközség kebelében

A „Zsidó Élet” legutóbbi száma érdekes interjút közölt Wolff Pappenheim, az osztrák orthodoxia kiváló vezérével. Aktuális kérdésekről: a bécsi hitközség válságáról, az orthodox-neológ ellentétéről nyilatkozott és közben elmondta véleményét a magyar orthodoxiának az Agudához való csatlakozása kérdésében elfoglalt álláspontjáról is. Ez utóbbi kérdésre vonatkozó nyilatkozata — mint velünk több oldalról közlik — félreértést okozott a Zsidó Élet állásfoglalása tekintetében, illetve az illusztris nyilatkozó véleményével azonosították a lap felfogását.

Ezt a félremagyarázást semmiképpen sem tartjuk megindokoltnak. Mi természetesen egy pillanatig sem vontuk kétségbe azoknak az orthodox vezetőegénységeknek jóhiszeműségét, akik az Agudához való csatlakozásban vélték legrádjószerűbben megoldhatni a szentföldi orthodox kérdést, azonban félreértést kizáróan hangsúlyoztuk, hogy: teljes mértékben honoráljuk azt a mély bölcseséget, mely a magyar orthodox vezető férfainak állásfoglalását diktálja, midőn hajszálnyi eltérés nélkül kitarítottak az orthodoxia történeti sívei mellett. A kérdés most el van döntve és az orthodoxia egészséges szelleméhez híven a döntésnek minden csoport készséggel alávetette magát.” Ezt annál inkább állíthatjuk, mert a Zsidó Élet kezdettől fogva a Hartstein Lajos ügyv. elnök által képviselt konzervatív orthodox álláspontot vallotta.

Hogy mennyire átérzi az orthodoxia ez utóbbi álláspontnak helyességét, bizonyítja az a céltudatos, hatalmas munka, mely az Orthodox Központi Iroda döntésének meghozatala óta a budapesti orthodox hitközségben folyik óbudai Freudiger Ábrahám elnök bölcs irányításával. Szinte állandó permanenciában igyekeznek a hitközség az előjáróság, a választmány, a képviselőtestület, sőt a hitközségi tagok különböző csoportjainak bevonásával is megteremteni a szentföldi Jisuv vallási, erkölcsi és anyagi alapjait és talán már vasárnap, de mindenesetre a legközelebbi napokban összehívhatják a vidéki orthodox hitközségek vezetőit is a Jisuv dögében Budapesten tartandó nagygyűlésre.

Ebben a kérdésben lapzártá előtt a következő hozzászólást kaptuk:

Miért Jisuv és nem Aguda?

A jövő héten megtartandó orthodox nagygyűlés a független orthodox szentföldi telepítés jegyében ül össze. Ami azt jelenti, hogy az orthodoxia nem akar a cionistákkal közösséget, — nem kér tőlük certifikátokat, hanem közvetlenül a palesztinai kormánytól, ahogy az megadta azt a Smolansky-féle parasztszövetségnek is.

Kolóniákat akarunk, melyeken kivándorolt testvéreink otthon érezték magukat és előkészíthessék a talajt az utánuk következők számára, akik így nem megtúrt vendégként, félig idegenekül kerülnek egy lelkileg nem egészen harmonikus környezetbe.

Nem akarunk sem erkölcsi, sem gazdasági közösséget a Histadrut-szervezettel, hiszen csak megismétlődnek az agudista ifjúságnál a Poale Mizrach tragédiája. Erkölcsi és gazdasági függetlenségét kíván az orthodoxia a Szentföldön, hogy a történelmi jog alapján megillető vezető szerepét visszahódíthassa, ami semmiesetre sem

lenne elérhető függő helyzetben, gazdasági, vagy bármilyen rabszolgaságban.

Éppen ez a kérdés választ el bennünket az Aguda opportunizmusától. Mi, tiszta orthodox ideológiát propagálunk, a mi mozgalmunk tiszta polgári mozgalom.

Készséggel elismerjük, hogy a cionista kezdeményezés a Szentföldön szepet, nagyot, tiszteletreméltót alkotott, de hadat üzenünk a szellemnek, amelyet ott diktált. Más és más időkben mások a mozgalmak módszerei. Szerintünk az orthodoxiát ma nem a szellemi harc veszélye fenyegeti, hanem gazdasági fegyvereket szegeznek melléjük külső és belső ellenfelei.

Nemcsak erkölcsi, hanem elsősorban gazdasági szempontokra kell ezúttal a súlyt helyezni és pedig nemcsak a Szentföldre vonatkozóan, hanem a Golutra is kiterjeszkedően. Az orthodox közélet ez új orientációjának — hiszünk — átütő sikere lesz. És meggyőződésünk szerint a külföldi orthodoxia is okulni fog példánkon. Ma még egyelőre illuzóriusnak tartjuk, — a mi elképzelésünk szerint ennek az új orthodox orientációnak sikere után lesz aktuális az orthodox világszervezet.

W. M.

Hivatottak és választottak

A pesti hitközségi választások kulisszatitkai

„Jön! Ö jön! Ki jön!” Gyermekkorunkból emlékezünk még az izgalmas plakátokra, melyek Barnum csodanevezetességeinek jöttét hirdették. Elszorult szívvel, kipirulva bámultuk a plakátokat és a boldogság legmagasabb csúcsán tetszett előttünk a lehetőség, hogy mi is bejussunk a csodákat ígérő ponyva mögé. Hogy a csodák igazi csodák voltak-e, ma már ne keressük. De minden időben vannak élelmes hősei a nyilvánosságnak, akik fel tudják ajzani a közönség kíváncsiságát, elbódítani a csodaváró gyermeket, aki ott lakik a felnőtt ember lelke mélyén is.

A reklám-taktikának ily virtuóztatásával találkozunk a hitközségi választások előkészítésénél is. Csodákat ígér és ígéreteinek tömegével elkápráztat az a

hatalmas program, melyek lapok és röpivek ezrei szórnak szét szinte napról-napra a pesti zsidó hitközség választóközönsége közt. Ez a választóközönség rég tudta már (ha ugyan elhitte), kik az egyedüli férfiak, akik képesek voltak eddig 5 éven át és képesek lesznek ezután is a lehető legjobb megoldás felé terelni a fővárosi zsidóság sorskérdéseit. Régóta tudták, mily hatalmas alkotásokkal büszkélkedik ez az öt éve vezérelkedő garnitúra, és az is ismeretes volt előttük, hogy a pesti hitközség választói egyszerűen nem tehetnek egyebet, mint hogy szavazataikat lelkes örömmel adják a dicsőiesen uralkodó rezsim meghosszabbítására...

Csak azt az egyet nem tudták pontosan, hogy vajjon leszavazhatnák-e?

NEUWIRTH TESTVÉREK

órák és ékszerészek

Budapest, VI. ker., Király ucca 28.

Briliáns, arany és ezüst beváltás.

Saját műhely. Szombat és ünnepnap zárva.

Briliáns ékszerek,
ezüst díszítványok,
gyertyatartók, men-
órák és torafe/sze-
relések nagy választé-
kban

Mert ezt az egyet, a választók névsorát nem sietett nyilvánosságra hozni a pesti zsidóság lelkes bizalmára támaszkodó vezércsoport, egészen január 29-ig, mikor a választásoktól már csak pár hét választ el minket. A bizalom ugyan lelkes, de fő a biztonság. Sohasem lehet tudni, nem szervezkedik-e mégis valami alattomos ellenzék. Jobb, ha a választók mindent az utolsó pillanatban, készen tudnak meg: Azt is, hogy ki választ, azt is, hogy kit választ. Így aztán nincsenek kínos lelkismereti konfliktusok. A választás előkészítésének ez a módja lelkes helyesléssel találkozik felekezeti közéletünk minden kiválóságának; ott találjuk közöttük a politikai élet küzdőterén megérett ellenzéki képviselőket is, akik legjobban tudják, milyen az igazi tiszta és titkos választás.

Hát ez a választás aztán tiszta és titkos lesz, az bizonyos. Nem lesznek még különböző színű szavazólapok sem; nem lesz a választóknak módjukban a nyitott szavazófülké ajtajában, nyíltan tenni borítékba titkos szavazólapjukat. Alkotmányos, szigorú és törvényes aktus lesz az, a választók azzal az emelkedett érzéssel fogják elhagyni a szavazóhelyiséget, hogy szabad elhatározásukkal járultak hozzá a hitközség demokratikus képviselőinek és vezetőinek megalakításához.

Hogy ezen a választáson csak egyféle jelöltekre lehet szavazni, hogy ellenzék egyáltalában nincsen? Nem olyan rendkívüli jelenség ez manapság, sőt inkább közkeletű. Aztán meg minék is volna ellenzék olyan hitközségi vezetőséggel szemben, mely előre megcsinálta minden lehetséges ellenzék programját. — Sőt rá is duplázott. Senki sem tudja ezt jobban, mint maga a vezetőség. Tessék csak elolvasni a választási felhívást: csupa beteljesült ígéret, csupa büszke megoldás. Őt év alatt sikerült elmélyíteni a hitéletet (bizonyára főként a papok megrendszabályozása és a körzetek elenyvesztése révén), helyreállítani a felekezeti békét (különösen a kisebb községek beolvasztására, vagy adójövedelmeik „megosztására” irányuló kísérletekkel), soha nem látott magas nivóra emelni a zsidó oktatásügyet (elsősorban a polgári iskolák megszüntetése révén), emelni a kultusz bensőségét (természetesen mindenekfelett a látványosi templomépítés elgáncsolására irányuló akcióval), megoldani a zsidó ifjúság elhelyezkedésének problémáját (amire a legcélravezetőbb mód a kortes-napidíjak kiutalása volt), s végül hatalmas alkotásokkal gazdagítani a pesti hitközséget, (persze olyanokkal, melyeket Lederer

Sándor elgondolása és cselekedetei, Kaszab Aladár és mások áldozatkészsége tett lehetővé). Ennyi beteljesülés, ennyi siker! Igazán nem is lehet megérteni, hogy itt ellenzéki mozgalom próbálkozni mert.

Pedig mert, az bizonyos. És nem is érdektelen megtudni, mi történt ezzel az ellenzékkel. A múlt év október közepén alakult meg az ellenzék mozgalom. Az agitációs eszközök nélkül, szinte csöndben kiadott ellenzéki jelzőknek nagy hatása volt a zsidó tömegekre, főleg azokra a kisemberekre, akik szívükön viselik egy igazabb, bensőségesebb, zsidóbb szellemű hitközség közéleti ügyét. 1528 tagja volt az ellenzéki tábornak: ennyi szavazat, tudjuk, eldöntheti egy hitközségi választás sorsát. Maguk az ellenzéki mozgalom vezetői csodálkoztak legjobban ezen az eredményen: hiszen tudták mennyi áldozattal és a lelkiismereti nyomás mily eszközeivel igyekezett elfojtani már akkor is a vezéri csoport minden ellenzéki megmozdulást.

Meglepetésül vehettük tudomásul, mily spontán erővel tör ki a zsidóság tömegeiből az elkeseredés a vezéri garnitúra és különösen amaz Egyakarat ellen, akinek allűrjei különösen szemet szúrnak a zsidó közönségben. Nem tudjuk, mi háborította fel a komoly és tisztánlátó zsidókat inkább: az önkény, mely templomi adományokat fiskális szempontok nevében elvon a céltől, melyre adták őket, a hatalmi telhetlenség, mely megszünteti a körzetek spontán, autonóm életét, vagy a nepotizmus, mely a közelállók és családtagok elhelyezésében éli ki magát? Talán enyhült volna ez az elkeseredés, ha valami komoly áldozatot láttunk volna a vezéri Akarat részéről a zsidóság érdekében — ha például lemondtak volna évi 50.000 pengős jövedelem feléről húsz szegény zsidó ifjú ellátása érdekében.

Hamarosan valóságos viharra dagadtak ezek a hangok egy és más vezéri tényező ellen — csak vezér kellett volna, aki kezébe vegye az ellenzéki mozgalom zászlaját. Sok száz hűség és lelkes zsidó, pontos és lelkiismeretes adófizetők, akiknek megvan a jogosultságuk arra, hogy beleszóljanak erkölcsi és vallási érdekeik szolgálatába, várták ezt a vezért. És jöttek a vezérek. Az első, kiváló, ismert név, alig várta a pillanatot, hogy kilépjen a felekezeti élet fórumára. A másik történelmi név viselője, égett a harci vágtyól, hogy megtisztítsa a zsidó közéletet. A harmadik, a negyedik... Ki huszonnégy óráig, ki huszonnégy perccig vállalta a vezérség súlyát, össze-

sen tizenketten. Az a lelkes, névtelen tábor, mely egyre várta, hogy ki lesz a vezetője, nem hátrált meg. De meghátráltak a vezérjelöltek, egyik a másik után: a pompás érzékkel és taktikai készséggel dolgozó vezéri irodának megvolt a módszere, hogy levegye őket a lábukról: kit ígéretekkel, kit ellenszolgálatásokkal. Az ellenzéki mozgalom nem volt gyenge, nem volt erőlen; ez az ellenzéki mozgalom tömegekben élt. Felülről hagyták cserben.

Mi nem akartunk a vezéri garnitúrának könnyű diadalt szerezni. Nem akartuk belevinni a zsidóság komoly és gondolkodó tömegeit oly küzdelembe, melyet megfelelő vezetők nélkül kellett volna megvívnia. Az ellenzéki tömegek lelkesek voltak, megvívták volna a küzdelmet szinte az egész világ ellen is. De mi éreztük ezzel a tiszta és bátor tömeggel szemben a magunk felelősségét.

Mikor a vezéri taktika gőzhengere leszerelte a cionisták megszervezett pártját is, tisztán állott előttünk, mit kell tennünk. Január közepe táján, hosszú tanácskozások után keresztül vittük álláspontunkat, melyet ma egyedül felelősségteljesnek érzünk: az ellenzéki mozgalom visszavonult a mostani választáson való részvételtől.

Ez a választás nem lesz választás. A személyes megkönyékezés, az olcsó megfélemlítés, a névjegyzékkel való taktikázás módszereivel mi nem szállunk szembe. A most következő választás csak külső siker lesz, de nem jelent erkölcsi diadalt a most uralkodó, hatalmi szempontjainak mindent alárendelő rendszer számára. A most uralomra kerülők nem lesznek sem hivattottak, sem választottak. De céljukat el fogják érni: mindaddig, míg a zsidóság rá nem eszmél a belső regeneráció parancsoló szükségességére.

Mi nem hagyjuk abba a küzdelmet ezért a regenerációért. Ellenkezőleg: csak most kezdődik a küzdelem. Az ellenzéki mozgalom, mely most passzivitásra ítéli önmagát, ezután fokozott erővel fog küzdeni egy tisztább, neme-sebb, erkölcsösebb felekezeti közéletért. Meg fogjuk kettőzni az agitációt, könnyörtelenül rá fogunk mutatni az uralkodó rendszer hibáira. Oly eszközökkel szemben, melyek erre az útra kényszerítenek bennünket, igénybe fogjuk venni a törvényes fórumokat is.

Ellenzéki pártunk forma szerint is meg fog alakulni. És addig meg nem szűnik ez a mozgalom, míg ki nem vívuk, hogy erkölcsi felelősségét érző, igaz zsidó érzéstől és gondolkodástól áthatott vezetőség áll a magyar zsidóság legnagyobb testületének élére.

Irene Harand, a „Gerechtigkeik“ főszerkesztője

az osztrák Harand-mozgalom vezére nyilatkozik a „Zsidó Életnek“
Meg akarom menteni a világot a legrettentőbb csapástól — A magyar sokkal lovasabb gondolkozó nép, sem hogy ott komoly talaja lehetne az antiszemitizmusnak

Wien, 1936. január.

(A „Zsidó Élet“ kiküldött munkatársától.) Wien lélekzetét a rémület fojtogátja. Németországban uralomra jutott a szélső jobboldal, amely propagandájának hatalmas erejével veti rá magát Ausztriára. Stájerországban bősbölnék az ágyúk. Kelepelnek a gépfegyverek, puskák dörögnek. Rohamosztogok készítek elő az Anschluss-t és Wien utcáin tömött sorokban masíroznak az osztrák horogkeresztesek. Senki sem tudja, mit hoz a következő óra, ki lesz erősebb: Dollfuss vagy a lázadók?

Ezekben a válságos napokban ezrével szórják Wien utcáin azokat a sárgaszínű röpcédulákat, melynek aláírója Irene Harand a kezdeti stádiumának idejéig élő Harand-mozgalom vezetője. A mozgalomról most még kevesen tudnak. A röpcédula a mozgalom céljait ismerteti, a cél: minden eszközzel megakadályozni az Anschlusst. A röpcédulák röpülnek és röpülnek a fenyegető levelek százai Harand asszony felé. Nincs az a hálálnem, melyet ne helyeznének kilátásba számára, ha győz az új irányzat. És ez a veszély ezekben a napokban igen komoly. Még senkisé tudja, hogy Mussolini légiói fel fognak vonulni az osztrák határon, hogy vasóklükkel széttépjék az álmodók szötte fátyolt a gyűlölet mákonyával és a pénz hatalmával megmérgezett tömegek szeme előtt. De Irene Harand nem hátrál meg. Folytatja a munkát. A Harand-mozgalom nagy komoly megmozdulássá épül ki. Megszületik a mozgalom lapja, a „Gerechtigkeik“, hogy hasábjairól is állandóan bekalapálja a világ lelkiismeretébe a zsidóüldözések szűgyenét. Ma már az egyik Elisabethgassei ház egész emeletét foglalják el irodái, melyekben tisztviselők egész légiója dolgozik a mozgalom és a mozgalom lapjának adminisztrációján. Ezeknek az irodáknak egyikében ülök szemben Irene Harand-dal, a mozgalom hallatlan energiájú, ma már világszerre ismertnevű vezérével, akinek a „Mein Kampf“-ra adott „Sein Kampf“ című válaszkönyve egyike az elmúlt hónap szenzációinak.

Az első benyomás: meglepetés. Magas, karcos, nagyon szép fiatal nő Irene Harand, nincs benne semmi sufragetti férfiaság és szőgletesség, ami a nő agitátorok túlnyomó részét jellemzi. Kedvesen mosolygó arc, kellemesen csen-

dülő lány modulációjú hang legfeljebb fekete szemének villanása sejteti néha azt a hallatlan energiát, mely ebben az asszonyban lefojtottan tombol.

— Mikor és hogyan született meg az a gondolata, Asszonyom, — hangzik első kérdésem —, hogy felveszi a harcot a zsidóellenes irányzat terjeszkedése ellen?

— Az én antiszemitizmus elleni küzdelmemnek gyökerei még gyermekkoromban nyúlnak vissza. Anyai oldalról német, illetőleg magyar származású vagyok, anyám erdélyi szász család gyermeke. Az ő nevelési módszerét, az emberekkel szemben való beállítottságát három szó jelentette: Mensch ist Mensch — minden ember egyforma. És minden vallás egyforma. A vallás szempontjából az emberiség olyan, mint egy nagy zenekar: minden hangszer egy melódiát játszik: Isten dicséretét. A melódiá tehát ugyanaz, csupán a hangszerek különbözőek. Így nevelkedtem és így lettem olyanná, amilyen vagyok.

— Későbbi, aktív küzdelmemnek első jelentkezése még tanulókoromban nyúlik vissza. A háború alatt történt. Iskolából igyekeztem haza. Az egyik kenyérgyártó hely előtt hosszú embergyűrű. A gyűrű közepén öreg, kaftános, hófehér hajú és

szakállú zsidó. Ezekben a napokban önfötte el a galíciai menekültek áradata Wient. Az öreg ember ezek közül való volt. Amint ott állt, egy utcagyerek rákiált: „Bűdös zsidó, eleszed előlünk a kenyeret!“ Elfogott a düh. Lecsaptam táskámat az aszfaltra, odarohantam, megfogtam a fiút, jól megráztam és ráordítottam: „Te csirkefogó, rögtön légy bocsánatot ettől az öreg embertől. Olyan osztrák, mint Te, de ő ezenfelül a legnagyobb áldozatot hozta a hazájáért amit embertől követelni lehet: ott kellett hagynia otthonát, munkája gyümölcsét az ellenség prédájául! Ezért sérteted?“ A fiú elképedve bámult rám és a tömeg mely egy perccel előbb még ellenségesen méregette az öreget, most a fiú ellen támadt és követelte, hogy kérjen bocsánatot. Ekkor észleltem először, milyen ellentétes megmozdulásokra lehet bírni tömegeket a helyesen alkalmazott jó időben kimondott szóval.

— Későbbi személyi impresszió: egy dr. Zahlmann nevű zsidó ügyvéd. Az 1924—25-ös években irodájában egymás kezébe adták a kilincset azok, akik számára kiharcolta, hogy hadikölcsönök arányában segélyt kapjanak. Soha nem kérdezte, hogy zsidó, vagy keresztény az akinek ügyében eljár és soha nem fogadott el pénzt az eljárásáért. Szóval, amikor az antiszemitizmus elleni küzdelmet felvettem, tisztán emberi szempontok irányították és nevelési tradíciók. Nem ismertem közelebről a zsidóságot, fogalmam sem volt történelméről, irodalmáról. Persze, ma már alaposan helyre-pótoltam mulasztásomat. Ma már ismerem Mózes öt könyvét a Talmudot, ma már ezen a jogon is megkérdézhetem az antiszemitizmus prófétáitól: Lehet a-szóbbrendű a zsidóság, amely ezeket a ragyogó igazságokat leírta?

— És a német események. Az antiszemitizmus elleni harc? A Harand-mozgalom?

Harand asszony lány hangja most erősebb keményedik. Öklével ráüt az asztalra:

— Én nem a németek ellen harcolok, hanem éppen az ő érdekükben. Azt akarom, hogy kimeneküljön egy méltatlan helyzetből az a hatalmas nemzet, melyet joggal illet csodálat. Ami ma ott folyik, azzal a nép túlnyomó része nem azonosítja magát. És harcolok azért, hogy Ausztriát megmentssem attól a rettentő



LLOYD TRIESTINO

PURIM TEL-AVIVBAN

Rendkívül mérsékelt áru utazás
TRIESTBÖL — PALESZTINÁBA

február 19-én a **Gerusalemme**

február 21-én a **Palestina**

február 26-án a **GALILEA**

március 4-én a **Gerusalemme**

12 000 tonnás szalongozósokkal

**Oda-vissza i. oszt. P 456. —
 turista osztály P 270. —**

Prospektus kapható:

Lloyd Triestino irodáiban

BUDAPEST

VII. THÖKÖLY-ÚT 2 IV. VÁCI-ÚCCA 4

Palesztina Gazdasági Bizottsága,

VI. ANDRÁSSY-ÚT 67.

csapástól, hogy a másik sorsára jusson.

— És mikor fogja úgy érezni, hogy eléri a célját?

— Majd akkor, ha az emberek azt fogják odakiáltani az antiszemita vezéreknél: Tudjuk, hogy nincsenek rendben a dolgok. Éhezünk, nyomorgunk, nagy a munkanélküliség. Ezen segíteni kell. Hogy akartok segíteni? Ha azt mondjátok: el kell venni a zsidóktól az állásokat, a pénzüket, akkor hazudtok, mert annyi állást a zsidók nem foglalnak el annyi pénzük nincs amely elegendő lenne a számunkra. Amíg úgy akartok adni, hogy mástól elveszitek, addig hazudtok. Ha a tömegek ezt megértették, akkor elértem a céloimat. Az igazságot akarom megértetni. Az igazságot, mert hazudni a népek nem szabad. És nem szabad félni az igazságtól. Nekem nem kellene a mozgalmam számára az intellektüellek, mert szerintem ezek vagy fantaszták, vagy üzletesek. Nekem a kispolgári tömegek kellene. Én nem akarom a vezetőket meggyőzni, hanem a tömegeket akarom elvenni. Ma már 25—30.000 ember áll mögöttem, magyarságban kispolgárok. Szeretném, ha

a mozgalmamat megértene a külföld is és más országokban is gyökeret verne az a felismerés, mely mozgalmat irányítja.

— Magyarország?

— Magyarországot nem félek. A magyar sokkal lovasiasabb nemzet, sem hogy komolyan hallgathasson az antiszemita szíriánhangokra. Százan egy ellen: ez nem magyar tempó.

— Nem fél attól, Asszonyom, hogy ha valamilyen váratlan fordulat mégis dűladra juttatja az antiszemitékat Ausztriában, akkor a legkomolyabb veszedelmbe kerül? Nem gondolt erre soha, mikor ez a veszedelm még nagyon aktuális volt?

Harad asszony nagyon komolyan, nagyon halkán, minden póz nélkül felel erre a kérdésre, miközben búcsúszóra nyújtja a kezét:

— Az akasztófa alatt sem engednék elveimből. Azt, hogy nem félek, bebizonyítottam már, amikor halállal fenyegettek meg ha nem hagytok fel propagandámmal. Nem hátráltam meg akkor sem!

Franciaországban is gondokat okoz a zsidó fiatalság elhelyezésének kérdése

Amint a „L'Univers Israélite”-ből látjuk, nemcsak nálunk egyik legfájdóbb, legnehezebben megoldható kérdése a zsidóságnak az ifjúság elhelyezése, hanem Franciaországban is. A lap legutóbbi számában beszámol a Chema Israel szövetség vitáiról, amelynek tárgya a zsidó ifjúság elhelyezésének problémája volt.

Az elnöklő M. W. Oualid tanár, Paris városi tanácsának tagja megnyitó beszédében rámutatott arra, hogy az ifjúság elhelyezésének kérdése a legégetőbb napi problémák közé tartozik, melynek helyes és előrelátó megoldása életkérdés. Az elhelyezetlen fiatalság elkeseredése és nyugtalansága veszélyt rejt magában a családra, az államra, a társadalomra egyaránt. És ez a veszély olyan arányban növekedik, amilyen arányban nő a munkanélküliség, amilyen arányban a gép kivészi a munkalehetőséget a kézműiparos kezéből. Ez a megoldhatatlan probléma a kiindulópont minden szociális nyugtalanságnak, a rajnántúli forradalom is azoknak az elkeseredett tömegeknek megmozdulása volt, melyek nem juthattak a kenyérkeresés lehetőségéhez. És fokozottan nyúlt ez a kérdés ma a zsidó fiatalság szempontjából. A vita két

előadójától vár most választ, mi a konkrét intérványuk a kérdés megoldására.

Az elnök után elsőnek Felix Meyer rabbi a Munkaiskola vezetője szólalt fel, aki rámutatott arra, hogy a zsidóság a talmudi időkben, szétszóródása előtt nem volt kereskedő nép, hanem földművelést és ipart űzött és csak a szükség szorította rá a kereskedelemre. Amióta minden foglalkozás nyitva áll előtte, egyre többen mennek ipari pályákra, így egyes országokban a szabó- és sapkakészítőipart csaknem kizárólag a zsidók űzik.

Theo N. Klein, a másik szónok ezzel szemben a földhöz való visszatérésben jelölte meg a zsidó fiatalság elhelyezkedésének útját. De arra a kérdésre, hogy ez keresztülvihető-e és alkalmas-e nagyobb tömegek elhelyezésére, nem tud válaszolni. Itt előtérbe lépne a kivándorlás lehetősége, de ennél a lehetőségnél számításba kell venni, hogy nemcsak munkátlan fiatalból áll a család, hanem szülőkből, testvérekből is, akik esetleg állásban vannak, akiknek megvan az egzisztenciájuk. Szétrobbantani a családot. Nagyon súlyos kérdés ez, mely alapos megfontolást kíván.

Oualid tanár záróbeszédében összefoglalta az elhangzottakat és leszögezte, hogy a kérdés megoldása elsősorban állami feladat, de fontos szerepük van benne a zsidó szervezeteknek is.

A Dr. Blau Lajos Társulat Évkönyve

A Blau Lajos Talmudtudományi Társulat idei Évkönyve a Társulatnak immár harmadik kiadványa, terjedelmesebb az eddigiekénél és igen tartalmas, szép kiállítás.

Az első cikk a Társulat világhírű névadójáé ér. Blau Lajosé: „Józua kora óta fallal körülvett városok a Szentföldön.” Nagyon szellemes talmudi-archaeológiai cikk és bemutatja, hogy „a második század írástudói a nép hagyományával egyetemben tudták, hogy mely városok vannak körülveve fallal Józua, Nun fia kora óta.

Dr. Szrulyovics Ernő szép értekezése: „Nagy Sándor alakja a Talmudban és Micrasban” élénk állítja a mondai hőssé emelkedett uralkodót, ahogyan a Szentírás, az apokrif irodalom, a két talmud, a micrasirodalom látja. Érinti a középkori Sándor-mondákat is, amelyeket arabból, latinból fordítottak. Végül a zsidó irodalom adatai alapján megpróbálja megrajzolni Nagy Sándor arcképét. Dr. Háhn István: „A gyanútlan kijelentés törvényszerű hitelességéről” ír. Kapcsolatot lát a Miggo fogalmával, mert mindkettőnek „bona fides” az alapja.

Scheiber Sándor: „A szülő mondjának vándorútja.” Rendkívül értékes és érdekes összehasonlító irodalomtörténeti, tárgyérténeti munka. A szülő mondját végigkíséri útján Keleten, Európában és a magyar irodalomban. Megállapítja, hogy a monca „a zsidóságban termett, ... s míg Kelet más helyem kissé eltérő szerkezetet véve fel, hatástalanul elszigetelődik, addig a „zsidó források” előadása került belé a Gesta Romanorumba s vele az európai irodalmakba és hagyományokba, a Gesta Romanorum útján a magyar irodalomba is.”

Takács Pál: a Hukkaus Haggójmírról ír, a fogalom eredeti jelentéséről s arról, hogy mint szélesedett ki egyes korokon át, a Talmudon, Midrason, törvénykönyveken át a fogalom azzá az erős törvényé, aminek a mai köztudat ismeri.

Dr. Deutsch Gábor: „A feltételek a talmudi és római jogban” címmel ír meglepő jártassággal a Talmudban és még meglepőbb versatassággal a római jogban.

Az Évkönyvet tanulmányok héber kivonatai zárják.

Értekes Évkönyv a Blau Lajos Talmudtudományi Társulat idei kiadványa.

Kőbányán is idő előtt érik a „gazdasági együttműködés” gyümölcse

A hitközség fele felszólítást kapott Pestről, hogy fizesse ki „adóhátralékát” — Hol üléseznek az adókievítő bizottság? — Már a kaszrust és a jótékonytságot is Pestről akarják dirigálni

A feltűnően enyhe februári időjárás komolyan aggasztja a gazdákat, akik attól félnék, hogy a korán érlelődő vetést megdermeszti egyetlen fagyos éjszaka. Úgy látszik, az időjárás ugyanilyen hatással van a Pestről Kőbányára importált „gazdasági együttműködésre” is, amelynek gyümölcsei túlkorán érnek és veszélybe dönthetik a pesti kancellária nagyszerű találmányát. Más szóval: Kőbánya nem igen bírja a Síp-utcai klímát...

Legalább is ilyesmirel regélnék a Kőbányáról érkező hírek. A kőbányai hitközség tagjainak több, mint a fele: jóval négyszázan felül adófelszólítást kaptak, hogy fizessék ki adóhátralékukat. Akikhez megérkezett a drága kis levélke, arról panaszkodnak, hogy eltekintve a rájuk nehezedő súlyos gazdasági viszonyoktól, amely megnehezíti adókötelezettségeik teljesítését, a felszólításokon adóhátralékként feltüntetett összegek nem felelnek meg a tényleges helyzetnek.

Kinek a hibájából, — ez más kérdés. A régi, vagy az új előjáróság felelős a tévedésekért? Tekintettel arra, hogy 1935. március havában, amikor a „gazdasági együttműködés” áldása ráköszöntött a kőbányai hitközségre, az adókönyveket átvitték Pestre, — így nehezen ellenőrizhető: hogy jöttek létre a felszólítottak által kifogásolt tételek. Az érdekeltek természetesen felszólalással élhetnek, de mégis érdekes volna megtudni, hogy kinek a túlbuzgósága okozta az állítólagos tévedéseket és hogy nincs-e a csőstől rájuk hullott áldásnak valami titokzatos magyarázata?

Az adókievítés formalitásai körül is kitört az első háborúság. A „gazdasági együttműködésről” szóló megállapodás értelmében az adókievítést közös szerv intézi. A bizottságnak 2 pesti és 2 kőbányai tagja van. akiknek élére a VI. községkerület delegál elnököt. Különös véletlen, hogy a községkerület éppen a budai fűzősök egyik alvezérért, az egyébként kitűnő Sós Ármint delegálta elnöknek. A megállapodás értelmében az adókievítésnek Kőbányán kell történnie. A közös adókievítőbizottság premierje ennek ellenére Pesten volt: hétfőn este a Síp-utcában. A kőbányai hitközség részéről dr. Farkas Zoltán ügyvéd, adóbizottsági elnök és Kovács Gyula pénzügyi előjáró jelentek meg.

Dr. Farkas Zoltán ünnepélyesen tiltakozott a „gazdasági együttműködés” világos intézkedésének megsértése ellen, mire azzal mentegetődztek, hogy a két pesti kiküldöttnek előrehaladott korára való tekintettel nehezeze esnék Kőbányára fáradni. A kőbányai küldöttek nem akarták élére állítani a dolgot és tiltakozásuk fenntartásával, — ezúttal kivételesen — belemertek az érdemi tanácskozásba.

Általában olyait tendencia mutatkozik, hogy még a látszatát is eltüntessék a kőbányai hitközség különállásának. A két hitközség között létesült megállapodás szerint a pesti hitközség a kőbányai felekezeti jótékonykodás céljaira meghatározott összeget utal át, amelyről utólag elszámolást kap, de az összeg hova fordításának részletei kizárólag a kőbányai előjáróság hatáskörébe tartoznak. Újabbban — mint értesülünk — már ebben a tekintetben is

át szeretné törni a pesti Egyakarat a megállapodást és a saját hozzájárulásától óhajtaná függővé tenni a jótékonyásra szánt tétel elosztásának részleteit.

Az együttműködésről szóló megállapodás a kaszrust ügyét is meghagyta a kőbányai előjáróság hatáskörében. A dolgok legújabbban úgy fordultak, hogy az előjáróságnak kontroverziái támadtak a rituális mérszárszékek. Ebből az alkalomból olyan oldalról, amely nyilvánvalóan nem áll távol a Síp-utcától, azt ajánlották: bízzák Pestre az ügy elintézését, majd ők „megrendszabályozzák” a renitens mérszárszéket.

Mindezen tapasztalatok arra készítettek a kőbányai autonómistákat, hogy komolyan felkészüljenek az esetleges újabb réstörések ellen. A kőbányai hitközség autonómia-pártja — úgy értesülünk — legközelebb forma szerint is megalakul és első akciója lesz, hogy az új adókievítések során reklamálja a Pesttől azt a kötelező ígéretet, melyet a decemberi hitközségi választások alkalmával dr. Sándor László útján hozott a hitközség tudomására, hogy t. i. semmi körülmények között sem fogják emelni a gazdaságilag teljesen lerongyolódott kőbányai hittestvérek adóját.

„Der Jid hat szechl, er farcht zach.”

— Beszélgetés —

Személyek: 1. A természetes részvénytársasági igazgató — 2. A fakó-képű, állástalan tanár

— Volt-e a nagy zászlóbontáson, tanár úr?

— Nem én, direktor úr, nem voltam. A programm ugyan érdekelt volna, hiszen a sajtóban jóelőre beharangozták de úgy gondoltam, majd elolvasom a felekezeti lapjainkban. Kerestem is, lázas türelmetlenséggel mindegyikben, de nem találtam. Pedig lelkiismeretesen elolvastam elejétől végig valamennyit. Aztán elolvastam a nagy toborzó írást is. Tudja már melyiket gondolom?! Azt a nagy háromlevelű nyomtatványt a rengeteg névvel. Abban sem találtam. Milyen furcsa is az egész! Nagy tammal összehívják a zászlóbontó gyűlést: „Gyertek, jó pesti hittestvéreink, a párt új elnöke ki fogja bontani és

ki fogja fejteni!” Már t. i. a zászlót, illetőleg a programmot. S a végén ki-sült, hogy zászló, az még volna, de programm?!... Minek az? Kinek kell az?

— Ne csúfolódjon, tanár úr, nem ezt mondták. Azt mondták, hogy nem kell a programmot részletezni, mert ezt pótolja a zászlóra írt név, a mostani elnök neve. És nincs igazuk? Mondhatom magának, ha a legszebb ígéretek olvasták volna fel, vagy szavalták volna el szépen pontokba foglalva, nem jelentett volna pl. nekem annyit, mint az a tudat, hogy az új elnök a régi lesz, akiről tudom, hogy meg fogja csinálni, amit akar.

— Igen, amit akar. De hát mit is akar ő. Ez az éppen, amit reklamálók! Miért nem mondja meg? Azok a nagy általánosságok: vallásosság, kultúra, a meglévő intézmények fenntartása és továbbfejlesztése, stb. annyit jelentenek mintha azt venné programmba, hogy a nappal után éjszaka, éjszaka után megint nappal legyen. De még abban sem

Gerenday A. és Fia

Budapest, VIII., Fiumei út 7.

Művészi sírkövek

ALAPITVA 1877.

vagyok túlságosan megnyugodva, hogy meg tudja csinálni, amit akar. Nézzünk csak egy kicsit visszafelé és nézzünk csak egy kicsit körül: hát bizony meg akart volna már ő egyet és mást csinálni, tudta-e? És miért ne kellene program? Ha valaki meg akarja magát választani a pesti hitközség elnökének, épen ma, a zsidóságnak mai helyzetében és nem ad programot, annak csak három magyarázata lehet. Vagy nincs programja, vagy titkolnia kell azt, vagy választóközönségét nem tartja méltónak arra, hogy közölje vele.

— Én azt hiszem, egyik magyarázat sem áll fenn. A dolog nagyon egyszerű. Csak nem szabad rosszakaratúan nézni az ügyet. A program: folytatni ezt az eddigi munkát.

— Hát jó, belemegyek ebbe, de szabad ugye ezt az úgynevezett programot egy kicsit analizálni?!?

— Tessék.

— Mindenekelőtt bátor vagyok tisztelettel megkérdezni, hogy olyan jól megy-e nekünk, magyar zsidóságnak, főképp pesti zsidóknak, hogy már csak „az eddigi munkát” kell folytatni? Elég lesz-e, ha az eddig összefabrikált különböző szabályzatokhoz még néhány újabb szervezeti és egyéb szabályzatot ütünk nyélbe? Megszűnt-e vagy megszűnik-e ezektől pl. a numerus clausus? Vagy megszűnik-e a zsidóság gazdasági háttérbe szorítása, a tudományos pályák után a magángazdasági pályák és elhelyezkedési lehetőségek numerus claususa, sőt numerus nullusa. Mít várják a régi elnök újraválasztásától, amikor éppen az ő elnökle a alatt fajult el az antiszemitizmus annyira, hogy a politikai és társadalmi antiszemitizusból, a hatalom protektorátusa alatt és közreműködésével, intézményszerűsített és megszervezett gazdasági antiszemitizmus lett? Pedig a fáma szerint mindenben és minden eszközzel azon volt az elnök, hogy megnyerje a hatalmi tényezők jóindulatát. És mit köszönhetünk ennek? Hogy most már nemcsak közpályán nem kaphat állást a zsidó ifjú, hanem még magánvállalatoknál sem, sőt a meglévőből is kiharcolják?! Hát csak annyi az ő politikájának, az ő nagy energiájának, vagy rendkívüli befolyásának az eredménye?! Köszönöm szépen. Vagy talán azért lelkesedjem, hogy az ő legszemélyesebb anyagi és szellemi befolyása és irányítása alatt tartott sajtója egyik balkezes cikket a másik után lövi ki és az antiszemita tüze olajat öntöget? Ezt akarja ő folytatni? Vagy a zsidóság belső életére térve át, folytatni akarja a harcot az igazi kultúrértékek ellen?

Iskolákat megszüntetni és lefaragni a zsidó tudomány és kultúra legkiválóbb képviselőit, mert nem hajolnak meg az ő és korteseinek nagysága előtt, elkedvetleníteni, sőt a tevékenységi lehetőségéből is kiszorítani? Vagy pl. folytatni akarja a harcot — tisztán pénzügyi elgondolásai kedvéért — egy ősi, több évszázados és nagykultúrájú hitközségnek, a budainak önállósága ellen és folytatni akarja, az ebben a küzdelemben elért sorozatos és nagyon diestelen kudarcok, csúfos választási cladesek további kiépítését?! Avagy éppen tovább rajongjak, ha folytatódik majd a rabbik, a tanárok, az írók tekintélyének szisztematikus leépítése, az adózási igazságtalanságok és egyenlőtlenségek fenntartása, a kórházi ápolás és kezelési ingyenességének illuzóriussá válása, a vallásosság elmélyítése helyett a válás megtartásának anyagiak tekintetében drágítással való megnehezítése, a kitérések számának emelkedése, ésatöbbi, ésatöbbi? Ez a program? Mert ez történt a multban! És ezt akarják folytatni a jövőben is?!

— Nézze tanár úr, hát azt hiszi, hogy egy Buday-Goldberger Leó és egy Fábán Béla, akik valamikor szintén az ellenzékhez tartoztak, Stern Samu mellé állottak volna, ha a dolgok valóban ilyen sötétben állnának, ahogy maga beállítja?

— Én nem kutatom, miért tették. Azt azonban meg kell mondanom, hogy nem látom pl. az inkompatibilitás kérdését semmivel sem kevésbé súlyosnak és aggályosnak, mint amennyire 2, vagy 3 évvel ezelőtt volt. Sőt az azóta eltelt idő csak még jobban igazolta, hogy Buday-Goldberger Leónak akkor igaza volt. Azután nem látom be, miért ne kellene az igazán agilis, kitűnő Fábán Bélának a hitközségi életben is megkövetelnie az általános, tífkos arányost, ha a multban követelte s ha a profán életben ma is megköveteli. Különbösen is miért félnek egyáltalán az ellenzéki szavazóktól? Ha olyan nagyon igazuk van, ha esküsznek rá, hogy valóban Isten-küldötte Stern Samu, ha annyira megvannak győződve, hogy ő, csak ő és egyedül ő az egyetlen hivatott vezér, hát akkor miért kell félőnek az ellenzéki szótól és szavazatól? Ha belátják, hogy a választási és szavazási rendszer rossz és ennek javítását máris a legközelebbi feladatok közé veszik és megígéretét már most is szükségesnek tartják akkor miért nem küszöbölik ki a hibákat már a mostani választásra? Miért félnek a titkosságtól és a szavazatok számának emelkedésétől? Talán bizony nem tiszta a lelkiismeretük?

— Nincs okuk félni.

— Hát miért kellett akkor a legutóbbi képviselőtestületet is, a választottak és a kinevezettek sorát egyaránt teletűzdelni a tőlük függő egyénekekkel? Miért nem akarnak hát egy egészen független képviselőtestületet? Résen leszünk! Meglátjuk és számon tartjuk: hányan lesznek az új testületben a szállítók, a kegydíjasok, az anyagi és erkölcsi függőségben levők?!

— Én ezektől nem féltem a hitközség ügyét! A maguk érdekét nem fogják a köz érdeke elé tenni.

— Előre én se mondom, hogy meg fogják tenni. De nyugodtabban aludnék, ha... Nem ismeri azt a nem éppen oktalan, zsargon szállóigét: „Der Jid hat szechl, er farcht zach”. Különösen, ha egy kicsit kényes is az erkölcsi érzéke...

Spektator

Szociális segítőmunka a gyermek és ifjúság védelem terén

Az Orsz. Izr. Patronázsegyesület 25 éves fennállása alkalmából szerkesztette Varsányi Géza, az egyesület titkára

Egy mindenképpen cicséretes és rendkívül értékes kis könyvre hívjuk fel itt 'apunk olvasóinak figyelmét. Egy jubileum alkalmából készült a könyv és még sem a multat hangsúlyozza ki, hanem a jövő teendőit. Meg'atszik rajta, hogy olyanok kezéből került ki, akiknek a szociális segítés munkája igazi életfeladatot jelent. A tiszta fej és a tiszta szív könyve ez. Rövid vázlatos történetét adja először az Orsz. Izr. Patronázsegyesületnek (Varsányi Géza szép írása), majd eleje és melléje sorakoznak a gyermekmentés és védés eszméjét és gyakorlatát ismerető fejtegetések: Hevesi Smon a patronázs vallási alapjairól elmélkedik a tőle megszokott világos és leendőletes előadásban, Havas Miksáné közvetlen munkatapasztalatokon mutatja meg roppant élvezetes formában a patronázs műhelytitkait, amelyekhez a Hölgybizottság tagjai szolgálhatnak rendkívül tanulságos „esetekkel. Barát Endre színes riportja után megint tanító célzatu fejezetek következnek: Sebestyén Miksáné a hatóságokkal való érintkezésről, Kálmán Mihály a „harmadik generáció”-ról értekezik, végül pedig Varsányi Géza egészen elsőrangú tanulmánya a szociális segítés új célkitűzéseit és új munkamódszereit mutatja be a legalaposabban és leg gondosabban tekintve át az egész területet. Aki a szociális segítés munkájával komolyan akar foglalkozni, nem nélkülözheti ezt a pompás kis könyvet. — Ára 2 P.

HIREK

ONAPTÁRO

1936 febr. 8. szombat — Sívát 15 (hetiszakasz: Bösálách. haftóra: Udóvoroh, Bírák 4. f 4-5 f 31. v, Chamiso oszor Bisóvát, Fák ünnepe, szombat kimen 538), — febr. 9. vasárnap — Sívát 16. — febr. 10. hétfő — Sívát 17. — febr. 11. kedd. — Sívát 18. — febr. 12. szerda — Sívát 19, febr. 13. csütörtök — Sívát 20. — febr. 14. péntek — Sívát 21 (szombat bejöv. 5.04).

— **Lord Reading emléke.** A pesti hitközség Hősök Emléktemplomában, vasárnap délelőtt gyszázistentizetlet volt a zsidó valású nagy angol államférfiú elhunytá alkalmából. Ábrahámsóhn Manó főkéntor művészi zsolatáréneke után dr. Hevesi Simon pesti vezető-főrabbi szárnyaló szavakkal méltatta elhunyt hittestvérünk érdemeit és kegyelettel emlékezett meg V. György angol király elhunytáról is.

— **Három zsidóvallású miniszter az új francia kormányban.** Párizsi jelentés szerint az új Sarraut-kormányban 3 zsidó vallású tagja volt: Georges Mandel, a postai és elszázi miniszter, Jacques Stern gyarmatügyi miniszter és Pierre Maze a közlekedésügyi miniszterium államtitkára.

— **Salamon Lamport,** az ismert zsidóvallású amerikai emberbarát 65 éves korában elhunyt New-Yorkban. Többször járt Palesztinában és anyagilag is lehetővé tette a jeruzsálemi héber egyetem felállítását.

— **A makói orth. hitközség tisztújító közgyűlésén** elnök lett Montag Vilmos, alelnökök Weisz Mózes, és Wertheimer Jakab, pénztáros Gombó Károly, ellenőr Perlmutter Izák, gondnokok Strausz Mózes és Szimon Salamon.

— **Az Izr. Tanügyi Értesítő** februári száma rendkívül érdekes tartalommal jelent meg. Dr. Dénes Lajos, Dr. Heller Bernát, Dr. Szemere Samu, Dr. Gonda László, Goldberger Mózes, Kanizsai Dezső, Dr. Bródy Ferenc, Dr. Fényes Mór cikkei megkülönböztetett érdeklődésre tarthatnak számot.

— „**A modern cionizmus**“ címmel tart előadást dr. Biró József a Magyar Cionista Szövetség (Andrássy út 67) szeminariumi előadásai keretében febr. 9-én, vasárnap délelőtt fél 11 órakor. Belépődíj nincs.

— **Megjelent** dr. Buk Miklós: Mit akar a cionizmus című füzet, képekkel. Minden könyvkereskedésben és trafikban kapható. Ára 20 fillér.

— **Budapesten is megalakul a Harand-szervezet.** Lapunk más helyén megtalálhatják olvasóink Wienbe kiküldött tudósítónk beszámolóját a Harand-mozgalomról és beszélgetését Harand asszonnyal, a mozgalom vezetőjével. Ennek a mozgalomnak, mely az antiszemizmus elleni küzdelmet tűzte ki céljául, egyik vezetője dr. Moritz Zalman ügyvéd, akiről cikkünkben is megemlékeztünk és aki a mozgalom vezetőségének egyetlen zsidó tagja Harand asszony megbízásából Budapestre érkezik és február 8-án, szombat délután 6 órakor a Budai Izr. Hitközség dísztermében (III, Zsigmond utca 49. szám) előadást tart a mozgalom céljairól. Dr. Zalman egyébként azért jön Budapestre, hogy itt is a mozgalom helyi csoportjának megalakulását megindítsa és előkészítse Harand Iréne asszonnyal az előadását aki jelenleg Svájcban, a Skandináv államokban, Belgiumban, Hollandiában és Franciaországban van felolvasó körúton, de a közeljövőben maga is okvetlenül ellátogat Budapestre.

— **Dr. Patai József meghívása a jeruzsálemi egyetemre.** Dr. Patai József évről évre szokott előadásokat tartani a jeruzsálemi egyetemen. E héten meghívást kapott a jeruzsálemi egyetem rektorától, dr. Hugó Bergmanntól, hogy legközelebbi szentföldi tartózkodása alkalmából folytassa előadásait a héber irodalom ismeretlen költőiről. Dr. Patai tudvaleg annak idején a magyar kormány ösztöndíjával kutatásokat végzett Oxfordban és a londoni British Muzeumban ahonnan több teljesen ismeretlen középkori költő kéziratát fedezte fel, melyek különböző folyóiratokban érdekes szemelvényeket közöltek és előadásait a jeruzsálemi egyetemen is ezekben szenteli.

— **Dr. Bernstein főrabbi gyászja.** A magyar rabbikar egyik legmagasabb egyéniségét: dr. Bernstein Béla nyíregyházi főrabbit, a Statusquo Hitközségek Szövetségének országos elnökét súlyos csapás érte. Testvérbátyja, Bernstein Sámuel, életének 81-ik évében Székesfehérváron elhunyt.

— **Az óbudai hitközség kegyelele.** Dr. Neumann József, az óbudai hitközség kiváló főrabbiája január 5-én tartott szombati prédikációjában bensőséges, meleg hangon emlékezett meg V. György angol király háláláról és kegyeletes szavakkal méltatta az emlékedett szellemű uralkodói és emberi erényeit.

— **Dr. Halpert Salamon a pesti szabadegyetemen.** Dr. Halpert Salamon, a kiváló tapolcai főrabbi a pesti izr. hitközség Szabadegyetemén: „A bibliai kanonizáció kialakulásának kulturális hatásairól“ értekezett a Goldmarktermet zsűfólásig megtöltő, előkelő közönség

előtt. Nagy érdeklődéssel követték újszerű megállapításait és hosszan ünnepelelték előadása befejeztével.

— **Az IMIT felolvasó ülése.** Január 19-én tartotta az IMIT felolvasó ülését. Kóbor Tamás elnöki megnyitója után dr. Ríchtmann Mózes tanítóképző intézeti tanár magas színvonalú értekezésében Mendelssohnt, mint a zsidóság védőjét mutatta be. Pszittikus képet nyújtott a 18. századbeli német zsidóságról és élénk szinekkel esetelte Mendelssohnt, mint a zsidóság emancipációjának előharcosát, aki egyéni tekintélyét is hűtsorsai javára gyűmölcsöztötte. Szép Ernő hangulatos novellája egyik ifjúkori élményét választotta tárgyául. A nagyszámú és előkelő közönség lelkesen ünnepelte a felolvasókat.

— **Zsidó koronaügyész Franciaországban.** Leon Lyon-Caent, a kiváló francia büntetőjogászt a francia igazságügyminiszter előterjesztése alapján a köztársaság elnöke a legfelsőbb semmitőszék, (megfelel a mi Kúriánknak) koronaügyész-helyettesévé nevezte ki. Az új koronaügyész-helyettes Charles Lyon Caennak, a világhírű kodifikátornak fia, akinek jogi megállapításait ma is idézik a világ valamelyi egyetemen.

— **A zsidó világkongresszusért.** New-Yorkból jelentik, mintegy 600 new-yorki kis zsidó szervezet Morris Róthenberg, Israel Goldstein, Mordechai Soltes és Margoshos rabbi felszólalásai után határozati javaslatot fogadtak el, mely az United Palestine Campaign támogatása és még ebben az évben zsidó világkongresszus egybehívása mellett foglalt állást.

— **A győri orth. hitközség tisztújítása.** A győri orth. hitközség tisztújító közgyűlésén elnökké választották Wachsler Dávidot, alelnökökké dr. Lemberger Albertet és Rosenfeld Józsefet, pénztáros lett Fränkel Sándor, ellenőr Fischer Hugó, templomgondnokok Frankl Ferenc és Spitzer Dezső, az iskolaszék elnöke Grosz Dávid.

— **A MINOSZ** által fenntartott ápolónőképző tanfolyamra a felvételek folyamataiban vannak. A tanfolyamra jelentkezhet minden olyan leány, vagy asszony, aki érettségizett, vagy legalább a középiskola négy osztályát elvégezte. A felvételi konhatár 18—30 évig. A tanfolyam 18 hónapig tart, mely idő alatt a növendékek az e célra berendezett intézetben laknak: a benlakás kötelező. Az ellátási díj havi 60 pengő, mely összegben bennefoglalatik: lakás, fűtés, világítás, mosás, fürdő, stb. Minden további felvilágosítást a MINOSZ központi irodája ad: Budapest VII., Sip utca. Telefon 41—9—19.

— **A Budapesti V. ker. Izr. Nőegylet** február 8-iki hagyományosan szép bálján a legszebb házikisasszonyok főjáék fogadni a vendégeket. Az egyesület nagyarányú karitatív munkát végez és a zsidó társadalom színe-java jelenik meg estélyén, felejthetetlen élménnyé emelve a bált. Jegyek az egyesület irodájában V. Sziget utca 38.

— **A VII. ker. Izr. Nőegylet**, ebben az esztendőben láthatatlan bált rendez, mert múltó fény, pompa, vígság, báli éjszaka helyett megelégedettséget, csendes örömet óhajt szerezni. Ennek emlékére egy talizmánt nyújt át, melyre Főtiszteendő dr. Hevesi Simon vezetőfőrabbi jelölt ki szent idézetet. Azt kívánja a VII. ker. Izr. Nőegylet vezetősége, hogy ez a társágnak és nyugalmat adó érzsnek, mely lizmán, maradandó jele legyen a boldog-érzsnek, hogy jótékony szíve parancsára hallgat. A talizmán megváltása, az özvegyek és árváknek, meg az éhezők és fázóknak könnyeit felszárítja, — szomorú életükben egy kis örömet, nyugalmat jelent és Istenbe vetett bizodalmat szerez. Szeretettel kéri a Nőegylet kedves tagjait, barátait és jótévoit, hogy talizmán igénylésekkel minél nagyobb számmal keressék fel a Nőegylet irodáját. (VII., Bethlen Gábor tér. Telefon: 43—43—3)

— **A gyöngyösi statusquo hitközség kultúrbizottsága** január 17-én tartotta ötödik kulturális estjét. Dr. Jakab Jenő rabbi emelkedett szellemű, meleg üdvözlő szavai után Eckstein Miklós rabbijelölt „Apologia, vagy önvédelmi harc a modern zsidóság életében“ címen nagyszabású előadást tartott. A kulturális est iránt való érdeklődést különösen fokozta az a tény, hogy a gyöngyösi születésű előadó hitközségének ezzel az előadásával mutatkozott be. A gyönyörűen föl-épített és tudományos szakszerűséggel megalkotott előadást nagy elismeréssel fogadta a hallgatóság és sokáig éljenezte az előadót, a Rabbiképző Intézet sok reményre jogosított jeles hallgatóját. Az est fényét emelte Tomics György, dr. Vajda Ármin, Kornstein Géza és Bilhari Géza művészi vonósnegyese. Dr. Hajdu Béla, a kultúrbizottság elnökének lelkes köszönő szavai zárták be a szép kulturális estét.

— **A Mult és Jövő szentföldi társasutazása** az idén az eddigiekénél is szerencsésebb időpontban esik és ezért a szokottnál is nagyobb érdeklődés fogadja a társasutazás prospektusát. Dr. Patai József, aki évről-évre szokott meghívást kapni a jeruzsalmeni egyetemen tartandó előadásokra, az idén közvetlenül pészach ünnepek után indul újtjára és így vele utazó zarándokcsoport is a legalkalmasabb időben jut a Szentföldre, amikor maga a

tengeri út a legszebb tavaszi napokban üdülés számba megy, a Szentföldön pedig elmúlt már az esőzési időszak, ami tavaly még a husvéti ünnepek alatt is hideg napokat hozott azarnádokoknak. Azonkívül kitünő alkalmat nyújt a Mult és Jövő társasutazása a tel-avivi tavaszi vásár megtekintésére és Egyptom meglátogatására is. Ez utóbbit a Lloyd Trifestino előzékenysége még azok számára is biztosítja, akiknek összesen csak három hét áll rendelkezésre és ebből is 3 napot Egyptomban tölthetnek, anélkül, hogy a palesztinai tartózkodást meg kellene rövidíteni. Részletes prospektust küld a Mult és Jövő szerkesztősége Budapest V., Vadász utca 11. (Telefonszám: 19—9—55.)

— **A kiskunfélegyházi orth. izr. hitközség** vasárnap tartotta tisztújító közgyűlését. Elnök lett újból Frank Miksa, alelnök Fischl Illés, előjárók Leikovits Lajos, Kamár Mór, Löwenheim Sándor, gondnokok Klein Sámuel és Friedmann Mihály, pénztáros ifj. Klein László, ellenőr Klein Vilmos, képviselőtestületi tagok Breuer Náthán, Fisch Miksa, Friedmann Béla, Fränkel Lipót, Klein Zsigmond, Kieler Dávid, Kun Dávid, Kuhn Jakab, Pollák Sámuel, Present Ignác, dr. Schwarcz Lajos, Weinberger Simon.

— **Az OMIKE békéscsabai fiókjának II. előadóestje.** Az OMIKE békéscsabai fiókjának második előadóestje csöndesen és szerényen, de annál nagyobb és maradandóbb siker jegyében folyt le. Nem valami fényes lokalitásnak forró atompali fényt árasztó csillároktól ünnep-szféréjában, nem sima parkettektől naplyessé varázsolt terebben, hanem az izr. hitközségi tanácsterem puritán egyszerű helyiségében, de mégis meleg szeretet ézéseinek közepette nagy és kitünő közönség jelenlétében. A gyülekezet valóságos templomi áhitattal figyelt az én egy óras előadásomra, melyet „A Biblia és Talmud világából“ adtam elő szabadon. A tárgy érdekessége és a kultúremberiség e kettős lelki kincsének jellemzése, az élet minden fázisával való kapcsolata, a feldolgozás módja, vagy az Idő sötétjének a leskelődése, az előadó iránti szeretet, vagy az önmaguk multjának tisztelete okozta e, de a minden egyszerűsége irányuló törekvések mellett is kissé komoly kérdés taglalása mindvégig lekötötte a figyelmet. Különös köszönet illeti meg Dömötör Ilonát, aki az előadóesten vallásos és Ady-versek szavalásával működött közre. Három kategóriába kell osztanunk működéséről szóló referáncánkat. Először is szól az elismerésünk fiatalságának, hiába igaz a van Wildenak: „Amig fiatal vagy, a lét királya vagy, ha megöregedtél a lét szec-

métkamrájában van a helyed.“ Azán a tehetsége, Istenem, ilyen fiatal és máris a Csabai Városi Színháznak drámái hősnője. Csak annyit, hogy igaz művészet ragyogott az előadásában és ha én szinkritikus lennék, nagy és döntő sikereket jósolnék neki, mint aki tarsolyában hordja a jövő nagy Rácheljét és Sáráját. Végre fogadja hálámk köszoruját önzetlen működéséért és Isten áldása kísérje pályáján. Az estélyen megjelent a hitközség elnöksége és tagjainak, amint már mondtam a zöme. Pedig némeiyiken — még vagy már? — meglátszotak az előző esti diákból kellemes emlékeiből fakadó fáradtság attributumai De igazuk van. Ez az élet. Szórakozás, kultúra és kézfogó az örökkévalósággal. Köszönetet mondok még dr. Herzog Henrik világi elnök úrnak a szép bevezetésért; valamint a záróbeszédért. (Dr. Silberfeld Jakab főrabbi.)

— **A cionisták Herzl-emlékünepe.** F. hó 11-én, szendán este 8 órakor Herzi Tivadar „Judenstaadt“-ja megjelenésének 40. évfordulója alkalmából a Magyar Cionista Szövetség a Herzl-teremben (Andrássy út 67.) emlékünepejlyt rendez Dr. Miklós Gyula, a chaluç kórus, Bisseliches Mózes és Neumann Benő közreműködésével. Belépődij nincs.

— **Meghalt 111 éves korában.** Varsóból jelentik, hogy a napokban ott meghalt a legöregebb lengyelországi zsidóasszony, Ackerman Ester Rachel 111 éves korában, legfiatalabb leánya a 83 éves Hochmann Gittel lakásán. Halála napjáig mint házalónő, batyuval hátán kereste mindennapi kenyerét.

— **A siklósi Talmud Tóraegylet** jan. 16-án tartott kultúrestélyén dr. Silberstein Adolf főrabbi megnyitója után dr. Greiner József, a pécsi izr. hitközség kiváló elnöke tartott rendkívül érdekes előadást „Zsidó aktualitások“ címen. A magyar zsidóság legégetőbb problémáit fejtegette és előadásáért Blum József hitk. alelnök és dr. Gellér Samu Talmud Tóra elnök mondtak köszönetet.

— **A tapolcai Izr. Kraicáregylet** most tartotta 53. rendes közgyűlését. Hatalmas kulturális és jótékonyági munkáról számoltak be a jelentések s az új választás a régi tisztikart néhány új választmányi taggal kiegészítve ültette be a vezetősébe. Elnök Hirsch Lipótné, alelnökök: Dr. Martonné, L. Zsófia és dr. Schwarcz Sándor, titkár Micky Sándor, pénztáros Rechnitzer István, kultúrelnök dr. Frisch József, egyházi elnök dr. Halpert Salamon, Dr. Frisch József „Igazság és fajémelet“ címen nagyszerű előadást is tartott.

Dr. Gábor Gyula

Írta: Mandl Bernát

Nagy részvét és impozáns, kegyeletes végtisztesség megadása mellett örök nyugalomra helyezték egy tudós zsidó vallású magyar hazafi hült temét, miután két nappal előbb a kérelhetetlen halál Őt a magyar zsidóság bánatára rövid betegség után kiragadta az élők sorából. Gyászoló családjával együtt számtalan sok barátja és tisztelője még sokáig fogja fájdalmasan érezni a minden megbecsülésre és szeretetre méltó, kiváló férfiúnak elhunyását. Ki hivatalos működésével nagy hasznára vált a honi zsidóságnak, kiváléképpen pedig a Pesti Izraelita Hitközségnek, és ki jogtörténeti kutatásaival és tanulmányaival maradandó emléket biztosított magának a magyar jogi irodalom történetében.

Rajongó hévvel a jogi szaktudományért és a történeti igazsághoz ragaszkodó lelkiismerettel írta hosszú sorát a jogi értekezéseknek, melyekkel gvarapította a magyar irodalmat. Munkáinak értékelésére szolgálhat azon tény, hogy szakkörökben méltán nagy érdeklődést keltettek és utolsó, a kormányzói méltóság történetét tárgyaló munkáját ismertető egyik bírálója „sajnálta, hogy zsidó írta”. Alapos büntetőjogi tudásáról, ennek általános elismeréséről és megbecsüléséről tanúságot tehet az, hogy a hadvezetőség Őt a háború alatt őrnagyi rangra hadbíróvá nevezte ki.

Dr. Gábor Gyulát, mint régi tekintélyes konzervatív zsidó hitközség szülöttjét, zsidó lelkisége rövid ügyvédi gyakorlat után a pesti zsidó hitközség szolgálatába indította és valamint nagynevű elődje, Goldziher Ignác, tudományos munkásságával Ő is dísz és fényt árasztott hivatalos állására, melyről bölcsseink már régen azt mondták, hogy ne a pozíció adjon tiszteletet az azt elfoglalónak, hanem az állásban lévő embernek kell személyével tiszteletet gerjeszteni a hivatala iránt. Ezt tette a Megdicsőült főtitkári és főügyvédszi működése alatt nemcsak tudományos irodalmi alkotásaival, hanem minden bürokratikus ridegségtől mentes előzékenységgel mindenki iránt. A magyar zsidóság körüli érdemes tevékenységét még fokozta, mint az Országos Iroda ügyvezető elnöke.

Utolsó, nyugdíjas éveiben előszere-ttel foglalkozott magyar zsidó történeti kutatásokkal is, főképpen a magyar vérvádak históriájával. Kár, nagy kár, hogy a sors a magyar zsidó irodalmat is megfosztotta ez írói munkásságának még teljében levő férfiutól.

SPECTATOR NOTESZÁBÓL

A felelőtlen elem

Egy előkelő bank nyugalmazott cégvezetője, aki valamikor a harctereken is sok sikert aratott és valószínűs gyűjteményt szerzett a legkülönfélébb kitüntetések közül, rászánta magát — ideje is megengedte, kíváncsi volt és megnézte a hitközségi választók közszemlére kitett névjegyzékét. Sohasem látott még ilyent, gondolta magában, egyszer azt is látni kell. Nos, hát elment és nézte. Nézegette. Sok ismerős nevet talált ott benne, de még többet hiába keresett. Egyszerre csak eszébe jut valami és előnti a pirosság az arcát. Gyorsan megkeresi a betűt, amellyel az ő neve kezdődik. Megrökönyödik azután körülnéz, mintha azt kresmé, nicsen-e valahol egy pótnévsor. Minden hiába volt: nem találta meg a nevét.

S amint egy kissé rezignáltan, a helyszínről éppen távozni akar, egy barátjával találkozik, aki megkérdi:

— Benne vagy, ugy-e?

— Nem vagyok benne. Látod az ember holtig tanul, de holtáig sem ismeri meg önmagát. És eddig öntudatosan hittem magamról, hogy megbízható ember vagyok. A bankom mérhetetlen vagytonokkal összefüggő ügyek felelős intézését bízta rám. A harctereken is parancsnokságaim a legfelkészültebb jesebb feladatokat osztották ki nekem. Nem egyszer emberek százainak és ezreinek sorsa és a hadi akció sikere függött a

feladat elvégzésétől. És ime, most meg kellett tudnom, hogy mégis felelőtlen elem vagyok...

Kezét a kalapja karimájához emeli, szalutál és keserűen mosolyog.

— Szevasz!... Én... felelőtlen elem va...gyok... Szevasz!

*

Lucus a non-lucendo

(Egy monológból) ...Választás. Új képviselőtestületi tagokat választanak... Milyen furcsa szó is ez a „képviseelő” és „képviselet”? Hát micsoda képet viselnek, vagy kinek a képét? Ezt nemcsak mint ellenzéki kérdezem, hanem egyszerűen kíváncsiságból, az értelem kereséséből. Mert azt a csúfondároskodó magyarázatot el kell hártani magunktól mintha ezeknek a je'entése a „nagyképesség” vagy a „képmutatás” szavakkal tartana valami rokonságot. Minthogy azonban azt mindenki megállapíthatja, hogy ők magukon kívül valóban senkit sem képviselnek, tehát érthető az elnevezés: lucus a non lucendo... Nagyon furcsa és nagyon érdekes a szavak és je'entések alakulása. A gazság élis is csak egy i-t kell odalopni és már igazság lesz belőle...

*

Ki az ur a háznál?

Egyik kollégánk, aki arról nevezetes, hogy izes magyar beszéde úgy hat az emberre, mintha egy pint jeges vízzel nyakon öntenék: a közelmúltban nagyon felháborodott: az egyik budai előfizetője nem újította meg az előfizetést. Bekopogtatott tehát a renitens volt előfizető hivatalába és így aposztrofálta:

— Hát igazán nem akar az én lapomra előfizetni? Az én lapomra? Tudja, hogy a legjobb lap a viágon?

— Azt igazán nem tudom, de azt tudom, hogy az én hitközségemet folyton támadja. Hát hogy képzeli, hogy én ilyen lapra fogok előfizetni?

— Gott, wie muss ich lachen. Hát azt hiszi, hogy a lapom felett én rendelkezem... Hogy ezt az „Egyakarat” tűrné...?

— Szóval nem maga az úr a háznál. Hát mi a maga lapja: garniszálló? Amelyben a törvénytelen szerelem is fészket rakható?

On dit...

*

Ex ungue Leonem

Azaz magyarra téve e szavak: az oroszánt karmáról Leót karmolásáról (ismerheted meg). Történt pedig a nagy zászlóbontási revűn, hogy amikor már az utolsó felvonás is leviharzott és a nagy gyönyörűségekben összeverődött tenyereket gazdáik sem voltak képesek

Az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés

fájdalmas megilletődéssel jelenti, hogy
alapítója és alapításától elnöke

Sándor Pál

országgyűlési képviselő

36 évi parlamenti működése, a magyar kereskedelem érdekében vívott közel félszázados küzdelme közepette, álnok kórtól legyőzve meghalt

A magyar kereskedelem nagy halottját február 9-én, vasárnap délelőtt feltüzenegette órákor a dohányuccai izraelita templomból kísérik el utolsó útjára.

Ő hívta életre az OMKE-t,
szelleme fogja éltetni tovább!

megállítani, a sorokon keresztül szózt valaki, akiben sokan az udvari poétát látják, egészen előretörte magát, pontosan az előadói emelvény lábáig. Ott azután megállt levőné-arcával és a mosolygás ránciba szemével fölfelé epkedve, kezét lobogtatta — Leó felé. (Bocsánat! Ellenzék vagyunk ugyan, de a mindenki Leóját azért mi is tiszteljük és szeretjük annyira, hogy nekünk is Leó!)

— Gratulálok Méltás uram! Nagyon szép volt, nagyon gratulálok!

— Mihez gratulálsz, kérdi az ünnepektől, az ő közismert és jellegzetesen fölünyes gátlás nélkülségével. Ahhoz, hogy tudok — olvasni?! Hát ehhez te már gratulálsz?...

(A körülállók észnevezték, hogy a levőné-derű eloszlott, mintha a visszagratulálás elvartában csalódott volna valaki.)

*

Az Aguda körül

Az utóbbi időben sok szó esett a magyarországi orthodoxia és az Aguda egymáshoz való viszonyáról is, sőt annak az utóbbihoz való csatlakozásáról. Ezt azonban tudvalevőleg megakadályozta Hartstein Lajosnak, az Orth. Központi Iroda ügyvezető elnökének föltétlen tekintélye. Ő egyelőre nem látja időszerűnek a csatlakozást, tehát el is maradt. Ez azonban nem jelent teljes passzivitást, sőt! A Palesztina-mozgalomból a nagy felépítő munkából jisivok alapításával veszik ki a részüket. Négy hete született meg ez a határozat. A lapokban egy szó sem hangzott el róla senki sem veregette meg érte önmaga vállát, ellenben lelkes lázzal folyik azóta nap-nap után az agitáció a jisivok létesítése érdekében. Lám az orthodox iródnak nincs szükségére kommuniké-gyárra és egyesek érdemeinek kiharsonázására! Ellenben ezzel egyidejűleg kiadták a jelszót hogy nemcsak a jisivokat kell iskolákkal és tanházakkal megerősíteni hanem idehaza is fejleszteni kell az iskolaügyet hogy zsl is ráneveljük és előkészítsük gyermekeinket a Palesztina-munkára. Amikor a pesti nagy hitközség iskolákat szüntet

meg akkor az orthodoxia egyfelől új iskolákat alapít, másfelől pedig nagy lendülettel szervezi meg az ifjúság elhelyezését is. Levelek száza röpiük végig az országon: hol van egy hely, hol van egy állást keresni?!

Ime, így is lehet! És — eredménnyel!

*

Kiktől tanulnak a magyar náciak?

A magyar zsidó kereskedők és iparosok között — miért tagadjuk? — komoly nyugtalanságot keltenek azok a hírek, melyek az ipari novella úgynevezett megbízhatósági szakaszáról most keringenek. Ezek szerint el lehet majd venni az iparigazolványt mindazektól, akiket megbízhatatlannak fognak minősíteni. A magyar zsidóságnak megvan minden oka arra, hogy az ilyen terveket ne túlságosan lekedjék. A múltból elget lehetett ez irányban tanulni. Mert hogy hol keressék majd a megbízhatatlannak? Hát hol másutt, mint a zsidóság között?! Hiszen a pesti zsidó hitközség alapszabályainak a választói jogosultságra vonatkozó megállapításai szerint is a pesti felnőtt és adófizető, vagy fizetőképés zsidóknak több mint a fele nem bír szavazati joggal, mert az elnöki programbeszéd és a zsidó országgyűlési képviselők egy részének fel fogása szerint „felelőtlen elemek”-nek, vagyis, megbízhatatlannak számítanak. És miért tekintse a magyar zsidót megbízhatatlannak pl. a fajvédő, ha saját felekezetének vezetői sem tekintik annak?!

*

Stern Samu: „Mein Kampf“

Lapzártakor futott be szerkesztőségünkbe a magyar könyvpiac hallatlan szenzációja: a Pesti Izraelita Hitközség Barna Könyve, mely bátran viselhetné a fenti címet, mert felekezetiünk Fűherje is diadalmas küzdelmeiről ad benne számot. Beható méltatására legközelebbi számunkban nem meg — hanem vizsztatérünk.

V. György király halála

Az angol zsidóságot mélyen megrendítette V. György király halála. Dr. Herz főrabbi első között volt, akik Mary királynének részvétüket fejezték ki. A királyné táviratban köszöntte meg a részvénytilvánítást.

Neville Lohi, a Board of Deputies elnöke, a király halála alkalmával nyilatkozott a Zsidó Ügynökségnek, mely szerint joggal siratja az egész világ a nagy király elhunytát, aki szimbóluma volt az igazságnak és a fair-play-nek.

Dr. Nahum Sokolow, a „Jewish Agency” tiszteletbeli elnöke szintén kifejezésre juttatta megrendülését a dícsőséges uralkodó elhunytáig.

Mary királyné előtt táviratilag fejezte ki részvétét a Cionista Végrehajtó Bizottság és a Zsidó Ügynökség. A londoni cionista egyesület a világ minden tájáról tömegesen kapja cionista és Pro Palesztina szervezetektől a részvénytáviratokat. Skandinávia cionista egyesülete elhatározta, hogy 10 fát ültet a palesztinai V. György emlékerdőben.

Palesztinában a Zsidó Ügynökség, a Vaad Léumi a Kéren Kayemet, a Kéren Hayessod, a főrabbi, az Aguda és az összes többi zsidó intézmények részvétüknek adtak kifejezést Sir Arthur Wanchope főbiztos előtt.

Dr. Chaím Weizmann, a király magánitkárnak és a gyarmatügyi államtitkárnak küldött részvétáviratokat.

Dr. Nahum Goldmann, aki Genfben képviseli a Zsidó Ügynökséget, Eden külügyminiszter előtt fejezte ki részvétét.

A varsói zsidó lapok is hosszú cikkekben foglalkoznak György király halálával, amit Cyrushoz hasonlítanak.

Salonikiben az ottani hitközség küldöttsége jelent meg Korét főrabbi vezetésével az angol konzulnál, hogy kifejezésre juttassa a görög zsidóság együttérzését.

Jehova lantosa

Irta: E. LAZAR FRANCISKA

*Káprázatok, ti csalfa földi rózsák,
Csak látszat minden — és Te vagy Valóság,
Te lélek-szíkra Lelke. ény, magva,
Ki nekem ezt a testi burkot adta...*

*Szüloim ölelésében Te voltál,
Legyen szívemben szent tűzned oltár,
Legyen, aki dicsőségedről terjenj —
E'etre hívni Te akartál engem!*

*A vándoruton hivatásod vár még,
Es én követlek mint a Fényt az árnyék,
Hogy dús gyömeletcsőt termő enyhe öszön
A lantosod lehessenek, mint ösöm.*

*Kerüld a lelketem, megannyi kérdés,
Ne bánts, világi vágy, hiu kísértés!
Zenélj Uram, világ szívét hogy razzad:
Tied a lant, enyém a hő alázat!*

*Káprázatok, csaloéka földi rózsák,
Csak látszat minden — és Te vagy Valóság,
A hárfá titkos indítója, magva,
Ki nekem azt egy életútra adta.*

Megjelenik!

MAGYAR ZSIDÓ KÖZÉLET

1905—1935

TAUBER

**PENZIÓ ÉS ÉTTEREM
ABBZIA**

Elsőrendű orth. kóser
konyha. Szobák minden
komforttal, teljes penzió-
val olcsó árban!

Prospektust küldünk!

TELEFON ABBZIA 376.

Az apostagi temetőben

Írta: Richter Artúr

A mának magasbatörő monumentális sírkövei mellett eltörpülnek a régi vörösmárvány, tőpördött emlékkövek. Betűk elkopnának, megfakulnak, életek elfelejtődnek, hol nem a Jiszgadal hangjai sírnak fel, ványulnak. A ma hivalkodva néz le a szegényebb multra, mely szegyenkezve hűződik a süppedt sírhantok alá. Elbűjni igyekszik. Tán szegyenkezik, mert az utódok az ősi nevet olvasni sem tudják. Elhaladnak mellette, mint idegenek. Vagy be sem térnek, más sírkertbe temetkeznek, hol nem Jiszgadal hangjai sírnak fel. Törzsökös fák dőltek így ki. Mind kevesebb és kevesebb hajtást fakadtak, ezeknek gyümölcse a régi talajt szegyenkezve hagyta el. Új talajba kapaszkodott és ott ragadt új életre. A palánta megtagadta magját érlelő gyümölcstermő ösét az őseifejett, kopott köve árván búslakodó csendes elhagyatottságában...

A begyepesedett sírok között járok. Életet igyekszem önteni a néma, de mégis beszédes ajkú sírkövekbe. Rabbi Móse József Hakohénnak, a kabbalistának sírját keresem. S a sírkő nekem életre hívja az elköltözött emlékezetét.

1728-ban született. 28 éves korában nyeri el a nagyhirű apostagi rabbiállást. Híveinek lelki gondozása és pörpatvarainak békés kiegyenlítése közben tovább kutat a Talmud mélységeiben. Baál Sém Tóvnak kortársa; a Zóhár misztikumaiiban keres őt is utat. Böles gondolkodása, mély emberismerete és elmciszoló tanulmányai mellett csakhamar benépesül tanháza a segítséget, tanácsot s reményt veszteknek utolsó mentsvárat benne találók seregével.

Egy pénteknek délutánján messze földről elcsigázott dúlt arcú ember érkezik. A rabbi szobájába akar bejutni. Tanítványai útját állják. Szombat érkezésére készülődik a Rabbi. Az idegen erejének végső feszítésével az ajtóhoz ugrik, kinyitja, de Rabbi Móse József arcán elömlő fenyeség visszahökkeníti a betolakodót, ki ájultan rogy össze. A Rabbi beviteti szobájába. Mindenkit kiküld. A magához térő ember elzokogja bánatát. Pár percnyi csend után halk, megnyugtató tanácsadó szavak fakadnak a Rabbi ajkáról, mely lelki megnyugvást szerez a jövevénynek, ki párnap pihenés után félfrissült lélekkel tér vissza otthonába.

A Rabbi Móse József Hakohén tudását és lelki nagyságát hirdetőik száma egy-gyel tehát ismét megszaporodott...

Az apostagi rabbi lakás pedig nem fagy ki a tanácskérből. Nem egy keresztény lelki teher könnyebbedett a

már aggastyánkor felé haladó csendes-zavú Rabbi tanácsától. Élete utolsó szakaszában kedvenc tanítványa Dávid Braide Rosenthal volt lelkének örököse. Jámbor talmudtudós volt s örökiül hagyta ha valaki csapások súlya alatt szenved keresse fel sírját ott bizony imádkozhatik sorsa jobbrafordulásáért.

Eljött az 1812. év. A 84 éves Rabbi beteg lett. Magához hívatta a hitközség előjáróságát. Búcsúzott tőlük. Az előjáróság a halálos ágyán ígéretet tett, hogy fiát — Rebb Chájimot — választják utódjál. Rabbi Móse arcán az ígéret hallatára csendes mosoly derül, majd a viddujt sóhajtják pihégo ajkai és a hitvallomással elhagyja lelke földi porhüvelyét.

... Két év telt el a nagy rabbi halála óta. Széke még mindig betöltetlen. 1814-et írunk. Forró Tamuz nap van. Az apostagi zsidó hitközség tanácsházában rabbi-választásra gyűlnek össze. Kétféle, sok idő: ígéretet elfelejtődnek. Rabbi Chájim pártja kisebbségben marad. Efraim Schönfeldet választották meg rabbinak. Alig terjed el a hír a Kileben, vad láрма tör ki. Tűz van! Tűz van! — kiáltozzák. Kigyúlt a zsidónegyed! Erős szél támad, mely orkánná fújulva röpíti a sziporkákat a zsuppos háztetökre. Egész utcák lángolnak. A templomot sem kímélik a lángok. Egy-két óra, a fékevesztett lángok már a falu alsó részében garázdálkodnak. A kárvalott zsidók a leégett házak előtt keseregnek vagyónkájuk pusztulásán. „E Chet in der Kile” — mondják. A Caddiknak tett ígéretet nem tartottuk meg. Nem Rabbi Chájimot választottuk meg utódjál. A Caddik büntetett meg bennünket. A Cedőkegábe — ki a Reb Chájim elleni párt vezetője volt. — robbanva tört ki: „Mit tehet egy halott? Még csak a kisujját sem mozdíthatja!” Hogy szavainak nagyobb súlyt adjon, kifelé hajol és az út közepe felé tesz lekicsinylő mozdulatot. Az utcasarkon álltak és ebben a pillanatban vizes hordókkal telt szekér fordul

be nagy vágatással, a szekérrúd mellbe lökta gabbet, ló, szekér, átgázol rajta és eszméletlenül viszik lakására összeroncsolt véres tetemet. Rabbi Efraim Schönfeldnek pár nap múlva az első apostagi gyászbeszédjét kellett tartania.

Az egész kile kivonul Rabbi Móse József Hakohén sírjához, hogy megkövessék halott porait.

Az élet pedig rohan tovább. Nagy buzgalommal fog Rabbi Efraim a tűzkártól sujtottak felsegítéséhez. Jár-kei, buzdit tárgyal. Fedél és kenyér kerül mindenhová. Ezután a templomot kezdik felépíteni. 1818—1823-ig, míg felépül mai emletes, szép templomuk. Négy karcsú oszlopon nyugszik a templom közepén tóraolvasó emelvénye. Az imapolcok körben sorakoznak az almémor körül. A templomavátáson büszkén idézik: „Nagyobb lézen az utóbbi háznak a dicsősége, mint az első...” A tűzre pedig csak mint rossz emlékre gondolnak vissza. Rabbi Efraim szorgalmasan tanul dolgozószobájában. Szigoruan vallásos szellemben vezeti közösségét. A szájhagyomány még ma is beszéli, hogy reb Ósér dajjon peszachkor rajt éri Grumbörn Ganevot, amint a zabát három raktrárból ecetet ad el. A Rabbi elé idézik Grumbirnt és Rabbi Efraim, ki egyúttal bírja is volt hitközségének 4 órai zárkára ítéli a vétkest. Ez volt az utolsó apostagi zsidó büntetés. A zárka a templom előcsarnokában van, még ma is látható. Manapság nem a pöszel embereket hajtják oda, hanem a pöszel mezüzeket, teifilneket és a szétfoszott imádságos könyveket.

1834-ben tragikus sorsra jut Rabbi Efraim Schönfeld: elveszti szemevilágát. 1850-ben bekövetkezett haláláig úgy vezeti hitközségét...

... A temető fűtengerében elérkezem a zsidóval fedett rabbi-sírokhoz. Az egyikben Rabbi Móse József Hakohén nyugszik, a másikban Rabbi Efraim Schönfeld. Elmondott egy rövid imát, emlékeztetikre, majd megindulok kifelé. Lelki szememe még a multra révednek, de a döngve becsapódó, évszázados temető kiskapuja visszaránt a jelenbe és lázas belső vívódásban szemlélem a tehetségtelenség árijában fuldokló zsidó jövő elmerülését!...

— Vidéki szülők figyelmébe! A Magyar Izr. Nöegyletek Országos Szövetsége elhelyez otthonában vidéki úrileányokat, kik Budapesten végzik tanulmányaikat, vagy esetleg ijari szakképzést akarnak elnyerni. Az elátás havi díja 60 pengő; szigorúan rituális. Bővebb felvilágosítást nyújt az iroda: Budapest VIII., Sip utca 12. Tel.: 41-9-19.

3 SZÓ CSUPÁN
SIRKŐ LÖWY-NÉL BUDÁN
 II FŐ UCCA 79. TELEFON: 51-5-81.
 KÜLÖN NAGY LERAKAT
 ALKALMI VÉTELEKBŐL
 LEGOLCSÓB ÁRON
 II., ZÁRDA U. 3
 Margit körút sarok.

ARANYSAS A VÁROS FÖLÖTT

REGÉNY A ZSIDÓ-RÓMAI HÁBORUBÓL

13.

IRTA: SZEKULA JENŐ

De ha nem is a'dotta meg a sors művészi szakértelemmel, — s talán azt sem tudja, hogy mi az a senár és a septenár, arra még mindig alkalmas, hogy renéct teremtsen a forrongó Judeában. Komer és rendszerető katona, aki tud renéct tartani a táborban, és kegyetlen is ahhoz, hogy a lázadók rettegjenek tőle.

Vespasián gal' származású főlvér volt, — paraszti sorból küzdötte fél magát magas katonai méltóságig. Ifjúkorában volt egy két harcéri sikere, de azokat már elfelejtették, a fia Titus, már kiszítottabb udvaronc. Az tábornokból! Neró bizalmasabb hívei gyakran üztek gúnyt lakomákon, hanyag öltözéke, bárdolatlan és paraszti modora és ama szokása miatt, hogy néha el szokott aludni falatozás közben ugyanúgy, mint hangversenyeken.

— Hát csak vonuljon a sivatagba és verekezzék a zsidókkal. Arra méltóbb, mint hogy tapsoljon a császár lantjátékának, szakértő és a zenét méltányolni tudó, művelt emberek társaságában.

Jeruzsálem örömmamonban úszott. Az ég, mintha kéklőben ragyogna a város fölött. A templom aranylemezei is fénylőbben izzanak a déli napsütésben. A lelkeken szabadulás és megkönnyebbülés érzése lesz úrá, mint Juda Makkábi ícéjében. Szétfoszlott a babona ima, hogy a rómaiakat nem lehet legyőzni. Hiába beszél Agrippa király... nem volt igaz. Mert amit nem tudtak a germánok... a gallok és a görögök... azt Simon bar Gioras és hős társai megcsélekedték. Porig alázták a büszke római aranyasokat... és világgá szórták a syriai főkormányzó hadseregét.

Erről beszélt a nép a Fa-piacon csakugy, mint össetorlóvá a Xystus-teren, vagy Heródes király magas várvédő tornyai, hús árnyékában.

— Hát való ez és igaz.
— Hogy széjjelverték,
— Gallus hadseregét? —
— A fűbe harapott,
— Tizezer római katona.
— Kard vágta el
— A lovak inát.
— Hogy ne tudpanak rohamozni.
— És megállott a nap Bet-Horon fölött.

— És nem folytatta futását a hold,
— Hogy tovább tartson az ölcöklés,
— Miként Jozsua idején,
— Mikor megtörtént a nagy csoda,
— Hogy mennyből hulló parittyakövek zápora

— Sodorta el a kanaánita királyok harci népét.

Igy beszéltek össze-vissza. A hitetlenek csakhamar bizonyosságot szereztek, mikor feltáruktak a kapuk és társzekereken, tevehátán, hozták a rengeteg zsákmányt. A környékbeli nép sok mindent összeszedett az elpusztult táborból, — de a jáva Jeruzsálemnek jutott.

— Ott hozzák a hadi kincstárt! — mutta valaki.

Fegyveres kísérettel vonultak fel a szekerek, amelyekben hozták a római hadsereg tábori pénztárát, és a fővezérnek arany- és ezüstedényeit, amiket nem

vihetett magával menekülés közben. A tömeg megróhamozta a szekereket, hogy jobban lássa, — de karddal és dárdayéllal visszaszorították őket. A kincseket a templom kincseskamrában fogják őrizni, és Eleázár és fegyveres népe fog éjjel-nappal vigyázni a rengeteg pénzre.

A kék ég alatt izzón ragyogtak a templom kupoláinak aranylemezei. Az ókor egyik legnagyobb építészeti csodája, amelyet még Salamon király épített, s amelyet ujja alakítottak és megnagyobbitottak a babilóniai megpróbáltatások után, s amelyet aranykapukkal s drága szőnyegekkkel és köékítményekkel tarkítottak a Heródesek kincseiből, most ugy állott szilárdan és emulhatatlanul, mint a kiválasztott nép legyőzhetetlenségének márványvá dermett szimbóluma.

— Győzelem! Győzelem! — ordították az Antonia erőd hús árkaicjai alatt. Ezt kiáltozta a Xystus-lídon az elapadni nem tudó eleven folyóként hullámos tömeg, amely a templomba sietett, hogy lála-ímáját lerója, — vagy hogy újabb híreket tuójon meg a XII-ik légio pusztulásáról s a szörnyű öldöklésről Bet-Horon sziklatorkolatai között. A néma, magas és királyi tornyok, amelyekkel a Heródesek erősítették meg a bevehetetlenek látszó falakat, — mintha százszorososan visszahangoznák a mámoros kiáltozást.

— Diadal! Diadal! — megsemmisíté-
tük és porba tiportuk ellenségünket!

Itt-ott azonban a gazdagok és a papi arisztokrácia palotájában, bár itt is ott is palma zöldelt az ablakban és párkányra terített virágos szőnyeg, — a meghitt csendben ijedelem és baljós hangulat uralkodott.

Itt már tuótták, hogy nem marad megtorlatlanul a nagy siker. Róma bosszút áll. A római harci sasokat nem lehet büntetlenül végig hurcolni a porban.

— Jaj Jeruzsálemnek! És jaj Jeruzsálem boldogtalan népének!

Sokan már akkór törték a fejüket, hogyan lehetne megmenekülni a földi pokolból, amelyek ideje ugy lehet hamarosan el fog következni. A siker és az általános mámor időszakában titokban már össze is csomagoltak. Tudat alatt, az ösöktől örökölt csodás prófétai ösztönnel, — előre látták elkövetkező baljós dolgokat, mintha már ekkor ott kísértett a vész ijeétt és félemtől elborult tekintetek előtt. Látták előre a genézarethi tavat, amelyeken tutajokon próbál menekülni a rómaiak elől az ijedt galileai nép, — de Vespasiánus fegyveres hordái ott rájuk találtak, ezrével öldösték őket — véruik vörösre festette a tó vizét, — és Heródes Agrippa király még évek mulva sem mert hozzányulni olyan halétkhez, amelyet ebből a tóból fogtak ki. Látták az éhínséget. Jotapé szörnyű ostromát, — Végig élték képzeletben az ellenséges gyürü által körülzárt büszke Jeruzsálemnek ijesztő nyomorát, — míg száz kilométer körzetben a rómaiak kiirtották erdőket és kivágták minden eleven fát, hogy a hadi toronyhoz és ostromművekhez szükséges anyagot előteremtsék. Nem lesz

hús és nem lesz kenyér, örült anyák a gyermekeiket fogják feloldozni, hogy táplálékhoz jussanak, és a végén vér és tűz fogja elpusztítani Jeruzsálemet, amelynek martalékul fog esni a templom is.

— Jaj nekünk! — vége a világnak! — nyöszörögtek a pénzváltók és az uszorások, — míg a földre ültek le, mintha már előre gyászolnának. Gyászolni azokat a szerencsétleneket, aranypénzeiket lenyelték, menekülve az ostromlott városból, — de az ellenséges előőrösök elfogták őket, gyomrukat fölvtágták, hogy aranyhoz jussanak, — igazolásul a Talmud később ke't intelmének, hogy a „háborúban nem szabad az aranypénzt lenyelni.”

— Ez az út bányarabságba, a cirksz porondjára és a halálba vezet, mondta a gazdag Ruben, míg kitekintett cédrustalpatójának ablakából, honnan a kilátás az Olajfák hegyére esett. Ott távol még ücén zöldelt a sudár palma és buján leheté édes és mámorító illatát a sittim virága, — dejön idő, mikor fejsze irtja ki a fát, és kereszteltek ácsolnak, amelyekre Titusz százával fogja föhúztatni az elfogott zsidókat, ijesztására a benrekeétt tömegnek. Igen, majd jön idő, amikor már szökni sem lehet, mert akik elfognak, azt keresztre húztatja a római vezér. Idebenn meg csak éhezni és meghalni lehet

— Jaj nekem! üvöltött fel Ruben, míg a szörnyű látomás hatása alatt vörös, cserzett kézzel, két szemét eltakarta.

Ócálenn akkor vonult el hatalmas munkás tömeg, zászlók alatt, hogy a templomba vonuljon. A siránkozó embert többen lepiszegették.

— Nézd, hogy jajong
— Ablakában az uszorás,
— Gyásza van... és köntösét megtépdesi... ahelyett, hogy fölkesitené magát.
— Siránkozik... ahelyett, hogy az Ijyidalt énelkelné, olyan hársányan, ahogy csak a torkán kiéér.
— Búsul akkor, amikor az egész város örül!

De a tömegnek nincsen ideje arra, hogy foglalozzék Rubennel és a többi pesszimistával, akik bezárkózva otthonukba, a földre ülnek le és előre sirnak. Vonulnak a templom elé.

A templom egyik bejárata alatt valószínű harc kerekedik.

Az általános üvöltözésben alig lehet kivenni, hogy miről van szó. Csak egy magas létrát látni, amelyre egy ifju fölkapaszkodott, és onnan szónokolt izgatottan.

— A római aranyas!
— Leigázóink büszke jelvényét
— Ki kell függeszteni!
— A templom homlokzatára!

Igen... zsákmányul eset, az aranyas is... a büszke harci jelvény, a XII-ik légio dícsőségének aranya ötvözött szimbóluma. Már súlya is igen nehéz... értékes darab... legalább öt kíló súzarány. A csöcsélek ki akarja függeszteni a templom kapuja fölé.

Felelős szerkesztő és kiadó:
KECSKEMÉTI VILMOS

Springer nyomda Bethlen Gábor u. 33.